

mei-juni 2016 / Jaargang 10, nr. 3

Ad Informatie

Magazine van | studievereniging Ad Informandum voor Strafrecht en Criminologie

Verheerlijking van terrorisme als strafbepaling: vooruitgang of stagnatie?

Inclusief verslag van de reis naar Istanbul!

 Hertoghs | advocaten-
belastingkundigen

**DE ROOS
& PEN**

 DLA PIPER

Nietzsche: over mens,
moraliteit, staat en straf

Het vak van de forensisch
psychiater: een interview met
Wim Kramer

Strafrechtswinkel
Utrecht zoekt
rechtswinkeliers

Colofon

De Ad Informatie is het verenigingsblad van Ad Informandum, de Utrechtse studievereniging voor strafrecht en criminologie. De vereniging is verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen van de Universiteit Utrecht. Het blad verschijnt drie maal per jaar.

XXXe bestuur der Ad Informandum

Klaas Nijenhuis (Praeses)
 Julia Grubben (ab Actis)
 Jaap Westenburg (Fiscus)
 Samantha Bilgi (Commissaris Extern)
 Elisa van Anraad (Commissaris Intern)
 Layla Kramer (Commissaris Sociale Activiteiten)
 Thijs Wever (Commissaris Lustrum)

Contactgegevens

Ad Informandum
 Kamer 0.23
 Janskerkhof 2-3a
 3512 BK Utrecht

Bestuurskamer: 030-2538291
 Praeses: 06-81505757

www.adinformandum.nl
info@adinformandum.nl

Redactie

Julia Grubben
 (hoofdredactie en layout)
 Annejet van der Weerd
 Mel Bontje
 Floortje Geerdink
 Jorrit Sijl (niet op de foto)

v.l.n.r Floortje, Annejet, Mel, Julia

Met dank aan:

Bestuur Strafrechtswinkel Utrecht
 Ferry de Jong
 Ton Golstein
 Wim Kramer

Aanvragen lidmaatschap

Ben je geïnteresseerd in het strafrecht en/of de criminologie en lijkt het je leuk om lid te worden van Ad Informandum? Registreer je dan via onze website: www.adinformandum.nl.

Het lidmaatschap bedraagt € 20,- per jaar. Lidmaatschap biedt toegang tot onze excursies, pleittrainingen, symposia, ledenborrels, kroegcolleges en de buitenlandreizen.

Inschrijvingsregeling activiteiten

Als lid van onze vereniging word je middels de nieuwsbrief, website en facebookpagina op de hoogte gehouden van de georganiseerde activiteiten. Aanmelden voor de activiteiten kan via onze website.

Opzeggen lidmaatschap

Het lidmaatschap kun je uitsluitend aan het einde van het studiejaar opzeggen, vóór het begin van het nieuwe studiejaar (1 september). Dit dient schriftelijk te geschieden (per brief of per email) en dit bericht dient ten minste de volgende gegevens te bevatten: naam, huidige adresgegevens en een nadrukkelijke wens tot opzegging lidmaatschap Ad Informandum. Vanaf het daaropvolgende studiejaar (i.c. 2016-2017) ben je dan geen lid meer.

Copyright

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de redactie geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

Van de redactie

Beste lezer,

Voor je ligt alweer de derde en laatste editie van de Ad Informatie. Althans, voor dit collegejaar. Een jaar lang hebben de redactieleden - Annejet, Floortje, Jorrit en Mel - hard gewerkt om dit blad voor jullie te maken en daar wil ik ze graag voor bedanken. Ook in deze uitgave schreven ze voor ieder wat wils: Nietzsche over mens moraliteit, staat en straf, een artikel over de digitalisering van de rechtspraak, transigeren als aflat anno 2016, het wetsvoorstel voor strafbaarstelling van verheerlijking van terrorisme, een interview met Dhr. Golstein, (directeur van PI Nieuwegein) en een interview met Wim Kramer (forensisch psychiater). Tot slot een beeldend verslag van onze reis naar Istanbul en een overzicht van aan strafrecht gerelateerde boeken die zeer de moeite van het lezen waard zijn (net als deze Ad Informatie uiteraard!).

Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben, dan hoor ik deze graag.

Namens de Ad Informatiecommissie,

Julia Grubben

h.t. ab Actis van Ad Informandum

Inhoudsopgave

-
- 4 Woord van de praeses
 - 5 Digitalisering van de rechtspraak
 - 7 Nietzsche: over mens, moraliteit, staat en straf
 - 10 *Keep hope alive*
 Het werk en de visie van de gevangenisdirecteur
 inclusief interview met Ton Golstein, directeur van de PI Nieuwegein
 - 12 De strafrechtswinkel Utrecht
 - 15 Verheerlijking van terrorisme als strafbepaling
 Vooruitgang of stagnatie?
 - 18 Boeken voor ijdele berglucht of mediterrane hitte
 Wat leest Ad Informandum op vakantie?
 - 19 Het vak van de forensich psychiater
 Interview met Wim Kramer
 - 22 Schikt het?
 Transigeren, de aflat van nu
 - 25 Verslag van de reis naar Istanbul

Geachte leden, beste lezer,

Hoewel er voor dit en aankomend jaar nog genoeg werk te verzetten is voor mij en de andere leden van het bestuur, markeert de laatste editie van ons verenigingsblad toch een soort einde van ons bestuursjaar. Dat idee is zowel beangstigend als bevrijdend en zet aan tot reflectie op mijn werk als voorman. Een totaaloverzicht zal ik jullie besparen, geniet vooral van de uitstekende artikelen die ook deze laatste editie weer rijk is!

Leidinggeven aan een groep leeftijdsgenoten had soms iets vreemds, want zelfs als ‘volwassene’ van 26 vraag ik me nog dagelijks af of ik niet beter schoenen met klittenband kan aanschaffen. Hoe geef je leiding aan een groep mensen die zo gedreven en ambitieus is? Mensen die beweren dat een bestuursjaar alleen maar leuk is zijn gek, maar ik kan oprecht zeggen dat ik enorme bewondering heb voor de inzet en het geleverde werk van mijn bestuursleden. Na dit jaar realiseer ik me temeer hoe belangrijk de anderen uit het bestuur voor mijzelf zijn geweest. Samenwerken is niet altijd makkelijk, maar wel altijd noodzakelijk en heeft mij dit jaar enorm veel geleerd.

Ad Informandum bestaat ondertussen dertig jaar en om er zeker van te zijn dat onze vereniging nog vele jaren vooruit kan hebben we hard gewerkt. Dat deden we onder andere aan het behoud en de professionalisering van onze bekende activiteiten, door in te zetten op de verbreiding van ons aanbod aan leden en door te investeren in de versteviging van onze positie als studievereniging in Utrecht. Het ledenaantal steeg dit jaar wederom significant, er kwam een nieuwe website en we gingen samenwerkingen aan met andere verenigingen, nieuwe kantoren en organisaties zoals het Criminologische Netwerk Nederland en De Strafrechtswinkel Utrecht.

Natuurlijk komen niet alle plannen die je aan het begin van een bestuursjaar hebt uit, maar met de komst van een nieuw bestuur sterven voorgenomen plannen gelukkig geen stille dood. Althans, dat hoop je (zo zou ik graag nog een beertender in de bestuurskamer gerealiseerd zien en zou ik mijn opvolger vooral op het hart willen drukken de universiteit zover te krijgen berenklauwen in de kantine te serveren). Er zijn gelukkig te veel plannen om in dit korte voorwoord te vermelden die wel zijn uitgekomen en waar ik met trots op terugkijk. De schaarse ruimte die nog over is zou ik dan ook vooral willen gebruiken om mijn bestuursgenoten te bedanken. Elisa, Jaap, Julia, Layla, Samantha en Thijs, het was een bijzonder jaar, dank voor al jullie ideeën, werk, inzet en de lol die we met elkaar hebben gehad.

Voor nu resten er nog enkele belangrijke taken zoals het vinden van een bestuur voor aankomend jaar en ik koester de illusie dat ik daarna helemaal niks meer ga doen. Geen voorzitterschap, geen bestuursgenoten, gewoon weer lid van Ad Informandum de mooiste vereniging van Utrecht en misschien schoenen met klittenband.

Ave

Klaas Nijenhuis

Digitalisering van de rechtspraak

een blik op de toekomst

Een tijd geleden – op een zekere vrijdag begin april - publiceerde Rechtspraak een nieuwsbericht op Facebook. “De rechtbank Overijssel start maandag met een spannende proef: eenvoudige strafzaken zullen door een computer worden behandeld. In het begin zal een echte rechter van vlees en bloed de uitspraak controleren, maar het is de bedoeling dat deze robotrechter in de toekomst simpele zaken in zijn eentje moet kunnen afhandelen. Als mensen het niet eens zijn met de uitkomst kunnen ze natuurlijk altijd in hoger beroep, dat door een echte rechter wordt behandeld”, zo luidde het bericht. Vol nieuwsgierigheid en enthousiasme (en goedgelovigheid) maakte ik al plannen om hierover een artikel te schrijven. Hoe leuk zou het zijn om te praten met iemand van de rechtbank die me meer kon vertellen over deze proef? Ik zocht het berichtje op facebook terug. Boven het bericht stond inmiddels echter “UPDATE: Inderdaad, zoals jullie [- ik dus niet -] al vermoedden: 1 april”.

Door: Annejet van der Weerd

Maar is een robot als rechter echt zo'n gek idee? De digitalisering en modernisering van de rechtspraak is ook in Nederland een *hot item*. In 2013 kondigde toenmalig minister Opstelten van Veiligheid en Justitie aan over te willen stappen van papieren naar elektronische strafdossiers. Een volledig elektronisch werkproces is het uiteindelijke ultieme doel. Digitale procedures leveren een enorme hoeveelheid aan informatie en gegevens op. De beschikbaarheid van deze data heeft veel gevolgen: ze leveren verbanden, patronen en waarschijnlijkheden op. De vraag is echter of dit alles wel zo wenselijk is. Oordeel zelf.

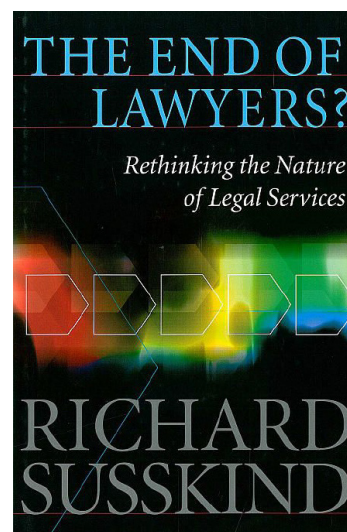
Begin augustus vorig jaar publiceerde de website www.fivethirtyeight.com een artikel met de naam “*Should prison sentences be based on crimes that haven't been committed yet?*”. Waar strafrechtelijke veroordelingen en straffen voorheen altijd gebaseerd werden op de gepleegde misdaad en soms op het criminele verleden van de dader, mogen rechters in Pennsylvania de hoogte van de straffen die ze opleggen laten afhangen van de toekomst: de straffen die de rechters zullen opleggen zullen gaan afhangen van de kans dat de dader opnieuw de fout in zal gaan. Nu lijkt dit niet heel schokkend, want de meeste van ons zullen weten dat bij het bepalen van de strafmaat altijd wordt gekeken naar recidive. In Pennsylvania kijken rechters echter niet naar het gedrag van de dader in het verleden, maar zal de straf (mede) worden bepaald aan de hand van het risicoprofiel dat de veroordeelde heeft. Er wordt gekeken naar data van zo'n 50.000 veroordeelden in Pennsylvania. De gegevens waar onder andere naar gekeken wordt zijn geslacht, leeftijd, soort delict, ras, inkomen, opleiding, woonbuurt, sociaaleconomische klasse, verslaving en criminele activiteiten binnen de familie. Op basis van deze data wordt een risicoprofiel gemaakt voor de veroordeelde in kwestie. Een laag risicoprofiel zou kunnen leiden tot een lage borgtocht, een lagere gevangenisstraf, enkel een taak- of werkstraf, een voorwaardelijke gevangenisstraf of minder restrictie gedurende de proeftijd. Heeft de veroordeelde een hoog risicoprofiel, dan kan dit leiden tot een langdurige gevangenisstraf of strakker toezicht. De reden om dit nieuwe systeem in te voeren is de beperkte celcapaciteit. Door het toepassen van deze risicoanalyse hoopt de staat de cellen die er zijn efficiënt te kunnen benutten. Er kleven echter een hoop morele bezwaren aan deze ontwikkeling. Er wordt gewaarschuwd voor discriminatie. Tevens is het feit dat je een veroordeelde op deze manier straft voor iets dat hij mogelijk in de toekomst zou kunnen gaan doen verwerpelijik. Een ander bezwaar heeft betrekking op de data. Er wordt gebruik gemaakt van reeds bestaande data. Mogelijke fouten of hiaten maken het systeem in potentie onbetrouwbaar. Bij data is er altijd sprake van een black box, omdat niet precies duidelijk is wat er in gaat, wat de kwaliteit van de analyse is en of de uitkomst daadwerkelijk klopt. Ook wordt gezegd de data verzameld zijn aan de hand van vragenlijsten, waardoor bias – verstoring van de metingen door het gekleurd beantwoorden van de vragen – een rol speelt.

Een ander gevolg van (complete) digitalisering van de rechtspraak is dat hiermee een schat aan informatie vrijkomt, waarover de rechtspraak, advocaten, het openbaar ministerie maar ook de gehele samenleving kan beschikken. Op dit moment zijn er Amerikaanse websites die burgers van juridisch advies voorzien. Door gebruik te maken van intelligente software kunnen analyses gemaakt worden van openbare bronnen: uitspraken, wetenswaardigheden over de rechter, de manier van opereren door de advocaat van de wederpartij, vergelijkbare rechtszaken etc. Hieruit worden verbanden zichtbaar en op basis daarvan worden voorspellingen gedaan over de afloop van een (straf)rechtszaak. Advocaten en juridisch adviseurs kunnen op deze manier hun cliënten voorlichten over een eventuele strategie tijdens het proces. Een gevaar van deze ontwikkeling is dat er druk komt te liggen op de rechter. Je zal als rechter van goede huize moeten komen om nog af te wijken van deze ‘robotic’ voorspellingen.

Een andere ontwikkeling op het gebied van *legaltech* is robot Ross: een kunstmatig intelligente advocaat, bedacht door studenten van de Universiteit van Toronto. Ross werkt aan de hand van een database. De machine kent hierdoor alle wetten, jurisprudentie en andere juridische documentatie en is in staat om razendsnel vragen te interpreteren en in ‘normale’ taal een antwoord te formuleren. Een ander voordeel van Ross: hij is dag, nacht

en in het weekend beschikbaar. Dergelijke robots die beschikken over kunstmatige intelligentie worden steeds beter in het optimaliseren van zichzelf aan de hand van de steeds grotere hoeveelheid data die beschikbaar komt. Robot Ross wordt gezien als een grote belofte op het gebied van *legaltech* en vormt daardoor een bedreiging voor de traditionele advocatuur.

Hoewel het lijkt alsof de digitale en technologische ontwikkelingen van recente datum zijn, beschreef Susskind in 2008 in zijn boek 'The end of lawyers' al een andere toekomst voor de advocaat: geen toekomst – zoals de naam van de titel al doet vermoeden. Susskind is een Britse auteur, spreker en onafhankelijke IT-adviseur van grote internationale bedrijven en de Engelse overheid. In het zojuist genoemde boek uit 2008 stelde hij dat indien de advocatuur niet ingrijpend zou veranderen op IT-gebied, de gehele sector zou verdwijnen. Inmiddels is Susskind iets optimistischer: zijn nieuwe boek draagt dan ook de naam 'Tomorrow's lawyer'. Hij ziet de rol van de advocaat echter wel volstrekt anders dan dat deze op dit moment is. Hij ziet een nieuwe rol voor de jurist weggelegd, namelijk die van analist en regisseur. Het werk zal in de toekomst volgens hem op de meest efficiënte manier moeten worden uitgevoerd door advocaten die niet meer doen dan de regie voeren over – ik citeer – "outsourced werk terwijl zoemende IT-systemen feilloos werk uit handen nemen". Dat hij de juridische wereld van de toekomst totaal anders ziet dan dat deze nu is blijkt wel uit het discussiepunt "Is a court a service or a place?" dat hij tijdens Dag van de Rechtspraak in 2014 ter discussie stelde. Susskind is van mening dat fysieke zittingszalen in de toekomst niet meer nodig zijn: ook dit kan volgens hem digitaal. Susskind schetst in zijn boek een wereld van online documentenproductie, uitbesteding van juridisch werk en virtuele rechtbanken.

Al met al moge duidelijk zijn dat er een hoop gaat veranderen aan de juridische praktijk zoals deze nu is. Welke concrete dingen er zullen veranderen, wat de daadwerkelijke gevolgen daarvan zijn en wanneer dit alles van start gaat – voor zover het nog niet gestart is - is moeilijk te zeggen, maar bovenstaande ontwikkelingen illustreren het nodige. Waar nu op 1 april door De Rechtspraak een grap over gemaakt werd, lijkt op basis van wat er op dit moment in de informatietechnologische wereld gaande is, straks misschien wel realiteit. Ook een kleine geruststelling voor mezelf: mijn naïviteit om het bericht op facebook te geloven lijkt zo gek nog niet. Minder geruststellend is al het bovenstaande voor jullie – en mijzelf – als het gaat om onze loopbaan. Omscholen tot kapper lijkt de meest veilige optie (W. van Noort, 'De robot wordt eerder arts of advocaat dan kapper', NRC 31 oktober 2015).

-
- T. van der Heijden, 'Een robot als geachte confrère?', NRC 2 januari 2016
 - A.M. Barry-Jester, B. Casselman & D. Goldstein, 'Should prison sentences be based on crimes that haven't been committed yet?' geraadpleegd via www.fivethirtyeight.com
 - R. Edens, 'Rechtspraak van de toekomst', *Magazine van de Raad van de rechtspraak*, maart 2016, p. 8-11.
 - N. Mookhoek, 'Richard Susskind op PLEIT 2013: Er is een toekomst voor de advocaat', *Advocatie*, 9 oktober 2013.
-

Nietzsche

over mens, moraliteit, staat en straf

“De *Übermensch* is de zin der aarde. Uw wil zegge: de *Übermensch* zij de zin der aarde! Ik bezweer u, mijn broeders, *blijf de aarde trouw* en geloof niet degenen, die u van bovenaardse verwachtingen spreken”.¹ Het voorgaande citaat is afkomstig uit het werk *Aldus sprak Zarathoestra* van Friedrich Nietzsche (1844-1900). Het begrip “*Übermensch*” roept associaties op met Nazi-Duitsland en het daarbij behorende streven naar het creëren van een superieur, Arisch ras.² Het begrip “*Übermensch*” zag volgens Nietzsche, anders dan volgens de nazi’s, niet op een biologisch ideaal, maar op een culturele sprong voorwaarts van de geniale enkeling.³ Het gedachtegoed van Nietzsche lijkt door de nazi’s te zijn misbruikt. Echter, Nietzsche’s filosofie lijkt ook openingen te bieden naar fascistische ideeën.⁴ Zo spreekt Nietzsche in *De genealogie van de moraal* over een Arisch veroveraars- en *herrenras*.⁵ Tevens stelt Nietzsche in datzelfde werk dat “Alles wat er op aarde tegen ‘de voornamen’, ‘de gewelddadigen’, ‘de heren’, ‘de machthebbers’ is ondernomen is te verwaarlozen, vergeleken bij wat de *joden* hun hebben aangedaan”.⁶ Hierbij moet bedacht worden dat Nietzsche minachting had voor antisemitisme en nationalisme.⁷ Zo heeft Nietzsche in zijn nagelaten fragmenten (vijfde deel) het over: “Antisemieten en ander ten diepste leugenachtig gespuis, dat grote woorden nodig heeft, nog meer voor zichzelf dan voor ieder ander”.⁸ In *Ecce Homo* bestempelt Nietzsche nationalisme als de meest anticulturele ziekte en idiotie die er bestaat.⁹ Nietzsche’s filosofie is niet gelijk aan de nazi-ideologie; dit werd onder andere erkend tijdens de na-oorlogse processen in Neurenberg. De hoofdaanklager van de Franse republiek stelde in zijn aanklacht: “Wij willen zeker niet de filosofie van Nietzsche’s laatste jaren op een lijn stellen met de brutale simpelheid van het nationaal-socialisme. Maar Nietzsche is één van de geestelijke vaders waarop zich het nationaal-socialisme terecht beroept, omdat hij de eerste was, die systematisch kritiek uitoefende op de traditionele waarden van het humanisme, en ten tweede omdat zijn visie op de dictatuur over de massa’s door aan geen enkele wet gebonden heersers, het nazi-regiem, reeds voorspelde”.¹⁰ Gesteld kan worden dat Nietzsche een controversieel en radicaal denker was. Alle reden om nader in te gaan op zijn visie op de mens, moraliteit, staat en straf.

Door: Mel Bontje

Nietzsche over de mens en moraliteit

In *Aldus sprak Zarathoestra* stelt Nietzsche dat de mens een wezen is dat overwonnen moet worden.¹¹ De mens moet niet gebukt gaan onder de heersende moraal, maar dient zijn eigen, authentieke idealen na te streven.¹² Dit is echter voor weinigen weggelegd. Er zijn slechts enkelen die hun leven naar eigen maatstaven in kunnen richten; de massa heeft niet het vermogen om de morele traditie te ontstijgen.¹³ De mensheid vindt, volgens Nietzsche, haar rechtvaardiging in de enkeling die boven de massa uitstijgt, diegene die scheppend leeft; naar zijn eigen maatstaven: de *Übermensch*.¹⁴ Eigen aan de mens is dat deze geregeerd wordt door de *Wille zur Macht* (wil tot macht).¹⁵ De *Wille zur Macht*, is zowel te vinden bij de sterke geest die begiftigd is met het vermogen om boven de massa uit te stijgen, als bij de overgrote meerderheid die hier niet toe in staat is. Zo stelt Nietzsche dat al het levende vóór alles zijn kracht wil botvieren: het leven zelf is wil tot macht.¹⁶ Anders gezegd, al het levende streeft instinctief naar een optimum van gunstige omstandigheden waarin het zijn kracht helemaal kan ontplooien en zijn maximum aan machtsgevoel verwezenlijkt; hierbij wordt alles dat dit kan verhinderen verafschuwd.¹⁷ Wat betreft de mens stelt Nietzsche dat deze bestaat uit twee klassen: sterken en zwakken of heren en slaven. De sterke, of heer, leeft vanuit een egocentrisch perspectief en concipieert dat wat ‘goed’ is van tevoren en spontaan, vanuit zichzelf.¹⁸ De sterke is *zelf* waardebepalend en heeft geen goedkeuring nodig; hij is *waardenscheppend* en zal er naar streven om datgene wat voor hem als ‘goed’ wordt ervaren maximaal te verwezenlijken.¹⁹ ‘Goed’ is datgene wat de wil tot macht gunstig beïnvloedt.²⁰ Tegenover datgene wat ‘goed’ is, staat datgene wat ‘slecht’ is: alles wat voortkomt uit zwakte.²¹ De tegenstelling ‘goed’ en ‘slecht’ duidt Nietzsche als de voorname moraal, of herenmoraal, toebehorend aan het sterke, waardenscheppende individu. Hiertegenover staat de ressentimentsmoraal (of: slavenmoraal), toebehorend aan de zwakken die niet begiftigd zijn met het vermogen om vanuit hun spontaniteit waarden te scheppen. Anders dan bij de herenmoraal wordt er bij de slavenmoraal niet gesproken over ‘goed’ en ‘slecht’, maar over ‘goed’ en ‘kwaad’.²² De ressentimentsmoraal komt voort uit *het nee* tegen de herenmoraal en is een reactie van vrees voor de herenmoraal.²³ In zijn werk *Voorbij goed en kwaad* (of: aan gene zijde goed en kwaad) stelt Nietzsche: “Als de hoogste en sterkste aandriften, hartstochtelijk ontbrand, de enkeling tot ver boven het gemiddelde en de laagvlakte van het kuddegeweten opstuwen, gaat daar het gevoel van

eigenwaarde van de gemeenschap te gronde; haar geloof in zichzelf, haar ruggengraat als het ware, breekt; [...] alles wat de enkeling boven de kudde verheft en de naaste vrees inboezemt heet van nu af *kwaad*; de redelijke, bescheiden, zijn plaats wetende, gelijkschakelende mentaliteit, de *middelmaat* der begeerten komt tot moreel aanzien”.²⁴ ‘Goed’ is voor de zwakken wat gunstig is voor allen naar universele maatstaven.²⁵ Nietzsche maakt dus onderscheid tussen twee soorten individuen die een verschillende moraliteitsconceptie bezitten. Zo is de mens te verdelen in sterken die waardenscheppend leven en zwakken die met dit vermogen niet begiftigd zijn. De zwakken waarderen vanuit een collectivistisch perspectief. De bestempeling van iets als ‘goed’ of ‘kwaad’ hangt af van hoe dit bezien moet worden voor eenieder. Met waardeoordelen vanuit de amorfe massa heeft de sterke niets van doen; hij leeft aan gene zijde goed en kwaad. Zijn devies is *amor fati*: hij omarmt datgene wat hij is, zijn noodlot.

De Nietzscheaanse staat

Tijdens de processen van Neurenberg werd gesteld dat Nietzsche één van de geestelijke vaders is waarop zich het nationaal-socialisme zich terecht beroept. Tekenend voor het nationaal-socialisme is dat binnen deze ideologie een individu niet als eenling wordt beschouwd met unieke kenmerken en eigenschappen, maar als een deel van het grotere geheel.²⁶ Dit staat haaks op Nietzsche’s gedachte volgens welke gestreefd moet worden naar de vervolmaking van de mens als unieke enkeling die boven de massa uitsteekt. Hierbij moet opgemerkt worden dat Nietzsche wars was van elke vorm van volksmennerij.²⁷ Kurt Tucholsky zei ooit ironisch: “*Sage mir, was du brauchst, und ich will dir dafür ein Nietzsche-Zitat besorgen*”.²⁸ Het koppelen van Nietzsche’s filosofie aan de nazi-ideologie is dan ook niet meer dan selectief.²⁹ Aan de hand van het citaat van Tucholsky kan men zich afvragen of Nietzsche een eenduidig politiek ideaal voor ogen had. Hoewel Nietzsche zich niet vaak over politieke zaken heeft uitgelaten, lijkt hij wel een ideaal te hebben.³⁰ In *De antichrist* stelt Nietzsche dat het medelijden met alle mislukkelingen en zwakkelingen het meest schadelijke is dat er bestaat.³¹

Zarathoestra

In *Aldus sprak Zarathoestra* vraagt Nietzsche zich af wat ter wereld meer leed stichtte dan de dwaasheden van het medelijden.³² Van nature is de mens verdeeld in sterken en zwakken. Dit betekent tevens dat van nature de sterken over de zwakken moeten heersen. Kijkt men, volgens Nietzsche, naar de feiten, dan moet men tot de conclusie komen dat de sterken hebben afgedaan. Een slavenopstand heeft zich voltrokken, waardoor al datgene wat afwijkt van het collectief of dit bedreigt, wordt gezien als kwaad.³³ Er is sindsdien een hang naar het gelijkmaken van eenieder aan eenieder wat er voor moet zorgen dat niets boven de middelmaat uitstijgt en er voor het collectief niets te vrezen is. Dit is wat de *kudde* wil: op een goede dag niets meer te vrezen hebben.³⁴ Dit nihilistische streven, gebaseerd op christelijke waarden, wordt door Nietzsche gezien als het grote gevaar.³⁵ Nietzsche wil dat de heersende ressentimentsmoraal die verhindert dat de unieke enkeling kan floreren – dat wil zeggen: verhindert dat de enkeling die daartoe instaat is de kwaliteiten ontwikkelt die het bestaan van het mensdom rechtvaardigen – wordt overwonnen. Er moet een *Umwertung aller Werte* plaatsvinden. Het doel van het leven moet een constante beweging naar het hogere, het voorname zijn: de *Übermensch*.³⁶ Dit is de essentie van het leven; de enige reden voor voortplanting.³⁷ Voortplanting moet een scheppende scheppen, iets hogers, iets dat meer is dan degene die het schiep.³⁸ Er moet een maatschappij gecreëerd worden waar deze essentie werkelijkheid kan worden.

Volgens Nietzsche is hiervoor het meest geschikt een driestandenmaatschappij, gebaseerd op de Wetten van Manu, waar de natuur voor de verdeling zorgt. Er wordt verdeeld tussen degenen die voornamelijk geestelijk georiënteerd zijn, degenen die voornamelijk sterk zijn aan spierkracht en temperament en degenen die noch in het een, noch in het ander uitmunten.³⁹ De eerstgenoemden zijn het meest voornaam; dit maakt dat zij *moeten* heersen.⁴⁰ Het gaat hier om hen die niet uit zwakheid maar uit sterkte van bovenaardse verwachtingen spreken en die het leven ervaren zoals het is. Zij moeten streven naar hun eigen vervolmaking als *Übermensch* en hebben als voorrecht een beeld te geven van het geluk, de schoonheid en de goedheid op aarde. De twee andere standen staan ten dienste van de meest voornamen.⁴¹ Zo stelt Nietzsche: “Een hoge cultuur is een piramide: zij kan slechts op een brede basis rusten, haar allereerste voorwaarde is een krachtige en gezond geconsolideerde middelmaat”.⁴² Nietzsche’s staatsideaal is een aristocratie - ‘*grosse Politik*’ zoals hij dit in *Ecce Homo* noemt - waar de macht in handen is van de meest voorname individuen met als doel de *Übermensch* aan het licht te brengen.

Nietzsche over straffen

Volgens Nietzsche zijn mensen van nature ongelijk. Dit is ook het fundament voor zijn gedachte betreffende rechtvaardigheid. “Want zo spreekt tot *mij* de gerechtigheid: ‘de mensen zijn niet gelijk’. En zij moeten het ook niet worden! Wat zou mijn liefde tot de *Übermensch* beduiden, zo ik anders sprak?”.⁴³ In Nietzsche’s aristocratie zijn de voornamen niet onderworpen aan wetgeving, zij staan hier boven. Het statische karakter van de wet legt de dingen vast en werkt sturend. Als de voornamen zich gebonden zouden voelen aan de wet, dan zou het ultieme doel van Nietzsche’s aristocratie niet bereikt kunnen worden. Hoewel de heersers boven de wet staan, is er wet-

geving nodig. Wetgeving is er om de massa stabiliteit te verschaffen; het bestaat dus enkel om het collectief in het gareel te houden.⁴⁴ Vanuit dit perspectief - het bevorderen van stabiliteit van het collectief - benadert Nietzsche ook het 'moderne' straffen. Van nature is het niet zo dat de straf gerechtvaardigd wordt, *omdat* de misdadiger zijn misdaad had kunnen laten. Kijkt men naar de geschiedenis, dan ziet men dat er niet voornamelijk gestraft werd omdat men de misdadiger verantwoordelijk wilde stellen voor een daad, maar vanuit allerlei soorten nuttigheden.⁴⁵ Met de slavenopstand is de betekenis van straffen veranderd. Straffen is een wapen van de zwakken geworden en kan niet meer worden gezien als een gewelddadige uitdrukking van de wil tot macht van de sterken in de vorm van wreedheid.⁴⁶ Wat voornamelijk door de straf bereikt kan worden is de vergroting van de angst, de verscherping van de wijsheid en de beheersing van de begeerten: de straf werkt temmend.⁴⁷ Aan de hardheid van de strafwet kan men, volgens Nietzsche, zien hoeveel moeite het kost om de mensen te temmen. Wanneer de macht van de gemeenschap - de kudde - consolideert, wegen de vergrijpen van het individu minder zwaar. Het vergrijp van een individu wordt niet meer als een bedreiging voor het bestaan van het geheel beschouwd.⁴⁸ Vanuit deze gedachte kan men stellen dat bij een vraag naar hardere straffen (vanuit de gemeenschap) er een gevoel van bedreiging voor het bestaan van de gemeenschap bestaat.

In het kader van het huidige vluchtelingendebat lijkt de Sloveense filosoof Slavoj Žižek een Nietzscheaanse benadering te hanteren, zo stelt hij: *"The true question is not 'are immigrants a real threat to Europe?', but 'what does this obsession with the immigrant threat tell us about the weakness of Europe?'"*⁴⁹ De vraag kan men ook specifiek naar de Nederlandse context vertalen: wat zegt de Nederlandse opstelling tegenover migranten over de zwakheid van Nederland? Nietzsche stelt dat het machtsbewustzijn van de samenleving gemeten kan worden aan de voornaamste luxe om haar vijanden ongestraft te laten.⁵⁰ Moet bijvoorbeeld het verhogen van de strafmaxima voor mensensmokkel daadwerkelijk gezien worden als bestrijding van de mensonterende activiteiten van mensensmokkelaars? Of moet de strafverzwaring gezien worden als een ontwikkeling ingegeven vanuit angst voor het voortbestaan van de gemeenschap?

Een roep om verhoging van strafmaxima duidt er vanuit een Nietzscheaans perspectief op dat Nederland de benadeling die het ondervindt van mensensmokkel niet kan verdragen zonder er onder te lijden. Is het willen van strafverzwaring in het kader van mensensmokkel te zien als een teken van een zwakker wordend Nederland? En, wat zegt de paranoia over migranten, zelfs als deze terecht is, over Nederland? Heeft de ressentimentsmoraal in Nederland dusdanig kunnen gedijen dat het voor zijn bestaan vreest voor de meest weerloze, de migrant?

• Hierbij bedank ik prof. dr. Ferry de Jong voor zijn suggesties voor dit artikel. **1** F. Nietzsche, *Aldus sprak Zarathoestra: Een boek voor allen en voor niemand*, Amsterdam: Wereldbibliotheek 2012, p. 27. **2** U. Janssen, *De Germanen: Werkelijkheid en Mythe*, Leuven: Van Halewyck 2014, pp. 246-248. **3** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 310. **4** B.H.F. Taureck, *Nietzsche en het Fascisme*, Best: Damon/Kritak 1998, p. 10. **5** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 23. **6** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 26. **7** R.O. Paxton, *The Anatomy of Fascism*, London: Penguin Group 2005, p. 33. **8** F. Nietzsche, *Nagelaten fragmenten [deel 5]*, Amsterdam: Uitgeverij SUN 2007, p. 394. **9** F. Nietzsche, *Ecce Homo*, Amsterdam: De Arbeiderspers 2000, p. 121. **10** B.H.F. Taureck, *Nietzsche en het Fascisme*, Best: Damon/Kritak 1998, p. 84. **11** F. Nietzsche, *Aldus sprak Zarathoestra: Een boek voor allen en voor niemand*, Amsterdam: Wereldbibliotheek 2012, pp. 27-28. **12** R.O. Paxton, *The Anatomy of Fascism*, London: Penguin Group 2005, p. 33. **13** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 309. **14** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 36 en A.M. Hol, 'Friedrich Nietzsche (1844-1900) filosoof met de hamer' in: A.M. Hol en J.H. Nieuwenhuis, *Recht en Drama*, Boom Juridische Uitgevers, 2011, p. 298. **15** N. Kazantzakis, *Friedrich Nietzsche on the Philosophy of Right and the State*, Albany: State University of New York Press 2006, p. 25. **16** F. Nietzsche, *Voorbij goed en kwaad*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2013, p. 22. **17** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 101. **18** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 35 en C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 311. **19** F. Nietzsche, *Voorbij goed en kwaad*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2013, p. 181. **20** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 10. **21** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 10. **22** F. Nietzsche, *Voorbij goed en kwaad*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2013, p. 180. **23** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 34. **24** F. Nietzsche, *Voorbij goed en kwaad*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2013, p. 103. **25** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 311. **26** M.S. Groenhuijsen, *Straf en wet*, Arnhem: Gouda Quint 1987, p. 35. **27** A.M. Hol, 'Friedrich Nietzsche (1844-1900) filosoof met de hamer' in: A.M. Hol en J.H. Nieuwenhuis, *Recht en Drama*, Boom Juridische Uitgevers, 2011, p. 300. **28** M. Hertl, *Der Mythos Friedrich Nietzsche und seine Totenmasken: optische Manifeste eines Kults und Bildzitate in der Kunst*, Würzburg: Königshausen & Neumann 2007, p. 27. **29** A.M. Hol, 'Friedrich Nietzsche (1844-1900) filosoof met de hamer' in: A.M. Hol en J.H. Nieuwenhuis, *Recht en Drama*, Boom Juridische Uitgevers, 2011, p. 300. **30** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 312. **31** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 10. **32** F. Nietzsche, *Aldus sprak Zarathoestra: Een boek voor allen en voor niemand*, Amsterdam: Wereldbibliotheek 2012, p. 80. **33** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 29 en N. Kazantzakis, *Friedrich Nietzsche on the Philosophy of Right and the State*, Albany: State University of New York Press 2006, p. 32. **34** F. Nietzsche, *Voorbij goed en kwaad*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2013, p. 103. **35** N. Kazantzakis, *Friedrich Nietzsche on the Philosophy of Right and the State*, Albany: State University of New York Press 2006, p. 62. **36** N. Kazantzakis, *Friedrich Nietzsche on the Philosophy of Right and the State*, Albany: State University of New York Press 2006, p. 62. **37** A. Taha, *Nietzsche's Coming God or the Redemption of the Divine*, Engeland: Arkots Media Ltd, p. 65. **38** F. Nietzsche, *Aldus sprak Zarathoestra: Een boek voor allen en voor niemand*, Amsterdam: Wereldbibliotheek 2012, p. 67. **39** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 90. **40** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 91. **41** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 313. **42** F. Nietzsche, *De antichrist*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2011, p. 92. **43** F. Nietzsche, *Aldus sprak Zarathoestra: Een boek voor allen en voor niemand*, Amsterdam: Wereldbibliotheek 2012, p. 89. **44** C.W. Maris en F.C.L.M. Jacobs, *Recht Orde en Vrijheid*, Deventer: Kluwer 2011, p. 313. **45** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 73. **46** M. Tunick, *Punishment: Theory and Practice*, Berkeley: University of California Press 1992, p. 21. **47** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 75. **48** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 64. **49** S. Žižek, 'Slavoj Žižek: What our fear of refugees says about Europe', *NewStatesman* 29 februari 2016. **50** F. Nietzsche, *De genealogie van de moraal*, Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers 2014, p. 64.

Tijdens de minibuitenlandreis in januari waren wij te gast bij de Arbour Hill Prison in Dublin, een gevangenis waar langgestraften, met name mannelijke zedendelinquenten, hun tijd uitzitten. Al heel snel bleek dat de gevangenis een bijzonder regime kende. De celdeuren stonden open, gevangenen konden in- en uitlopen, een praatje maken of gewoon de benen strekken. Wij mochten ons hier als bezoekersin mengen, iets dat in Nederland uit den boze zou zijn. Er werd niet gejoeld, op deuren gebonkt of op enige andere manier onrust getoond toen wij, ruim twintig nieuwsgierige studenten, de leefruimte van de gedetineerden betraden.

Door: Julia Grubben

De gevangenen stellen zich open en toegankelijk op. Een wat oudere man laat mij trots zijn cel zien: hij wijst naar het nachtkastje en de ladekast die hij op de werkplek gemaakt heeft. Beide staan tegen een knalrood geverfde muur geschoven waaraan een poster van Rihanna prijkt. De gedetineerden van Arbour Hill Prison kunnen gedurende de dag aan verschillende activiteiten deelnemen. In de werkplaats worden meubels gemaakt, in het print- en kopieercentrum worden flyers en posters gedrukt en in het atelier wordt het beddengoed voor alle gevangenen in Ierland gemaakt. Tot slot is er een braillecentrum, waar teksten vertaald en braillemachines gerepareerd worden. Naast arbeid, besteden de gedetineerden tijd aan onderwijs (zelfs een *bachelor's degree* in criminologie is hier behaald), sport, handenarbeid (van schilderijen tot aan glas-in-lood, waar de kantoren van de medewerkers vol mee stonden: sommige gedetineerden hadden in de buitenwereld niemand om hun werk aan te geven) en groepstherapie. Ons wordt verteld dat deze gevangenis onder gedetineerden ontzettend populair is. Zedendelinquenten, die in de meeste gevangenen onderaan de pikorde staan, kunnen hier rustig hun straf uitzitten, maar ook andere langgestraften uit andere gevangenen staan de popelen om naar deze plek overgeplaatst te worden. Hoe het kan dat de gevangenen zich zo netjes gedragen? Simpel, stelt de directeur: als ze zich niet gedragen worden de gedetineerden overgeplaatst naar een andere gevangenis en kunnen ze hier niet meer terugkomen. Al snel blijkt dat het reilen en zeilen in deze gevangenis ook voor Ierland een uitzondering is. De aandrijver van dit bijzondere regime is directeur Liam Dowling, die hieraan een eigen draai lijkt te hebben gegeven. Hij ontvangt ons persoonlijk met thee en scones (door gevangenen gebakken), beantwoordt rustig al onze vragen en vertelt ons over het bord dat boven zijn bureau hangt, zijn arbeidsmotto: *keep hope alive*. Op onze jubelende uitlatingen over hoe bijzonder en aangenaam deze gevangenis is, reageert hij door te zeggen dat we niet moeten vergeten dat deze mensen op een zomeravond, wanneer de zon laag aan de hemel staat, geen wandeling kunnen maken.

Deze man en de gevangenis hebben diepe indruk op mij gemaakt. Hoe bijzonder is het dat een gevangenis zoveel aangenamer en menselijker is dan haar zusterinstellingen binnen een land, simpelweg omdat de dagelijkse leiding in handen is van iemand die dit op waarde schat? Mijn nieuwsgierigheid naar de persoon achter de gevangenis, de directeur, is gewekt en ik plan een gesprek met Ton Golstein, directeur van de Penitentiare Inrichting Nieuwegein, die wij met studievereniging Ad Informandum jaarlijks bezoeken. We spreken over hoe hij als directeur een stempel drukt op het regime in de PI Nieuwegein en over hoe zijn werkdagen eruit zien.

Dhr. Golstein

Al snel in ons gesprek geeft Dhr. Golstein aan dat reïntegratie en resocialisatie de uitgangspunten van detentie zijn en dat het volgens hem van groot belang is dat je als gevangenisdirecteur je gedetineerden centraal stelt en er vervolgens alles aan doet om hen succesvol te laten reïntegreren. Tegelijkertijd is een gevangenis net een groot bedrijf: "Er zijn twee kaders waar ik me aan heb te houden: dat van wet- en regelgeving en dat van de financiën. Vanuit deze kaders word ik strak gestuurd, bijvoorbeeld over hoeveel personeel ik mag hebben". Bij navraag hoeveel interpretatievrijheid een gevangenisdirecteur overhoudt en hoe dat te zien is in vergelijking met andere PI's, antwoordt Golstein dat het gaat om nuanceverschillen: "Iedereen begint met hetzelfde kader en onderscheidt zich op een specifiek gebied. In Nieuwegein is dat het aanbod van reïntegratieactiviteiten, terwijl in veel andere inrichtingen juist een sterkere focus ligt op beheersbaarheid, de rust en orde in een inrichting".

Een bijzonder voorbeeld van een van de Nieuwegeinse reïntegratieactiviteiten is het reïntegratiecentrum dat de gedetineerden, die normaal gesproken weinig middelen tot hun beschikking hebben, de mogelijkheid biedt alvast hun zaken op orde te krijgen voordat ze terugkeren naar hun dagelijkse leven buiten de gevangensmuren. Denk hierbij aan het aanvragen van subsidies, het afbetalen van schulden, het vinden van een baan, het verkrij-

gen van een woonadres of identiteitsbewijs etcetera. In het centrum zijn zogenaamde ketenpartners, zoals de gemeente, aanwezig die gedetineerden bijstaan in het vroegtijdig tackelen van hun problemen. “De gedetineerden moeten op eigen verantwoordelijkheid naar dit centrum toe, maar het wordt wel gefaciliteerd. Wij proberen de kans dat een gedetineerde die buiten de poort van deze inrichting stapt, opnieuw de criminaliteit in gaat, zo klein mogelijk te maken.”

Wanneer ik vraag wat voor hem een typische werkdag is, antwoordt Dhr. Golstein dat dit sterk afhankelijk is van waan van de dag. Er zijn personele en financiële problemen die aangepakt moeten worden en tevens vraagstukken die betrekking hebben op gedetineerden. Dit resulteert in een agenda die “eigenlijk van minuut tot minuut dicht zit”. Toch gaat het leven in de inrichting voor: “Wanneer er sprake is van een calamiteit, laat ik natuurlijk alles vallen”. Iets anders dat een gevangenisdirecteur bezighoudt is het beklagrecht van gedetineerden, waar veelvuldig gebruik van wordt gemaakt. “Er is een juridisch medewerker die zorgt voor de eerste reactie op de klacht, maar bij de behandeling voor de rechter is altijd een directielid aanwezig”. De directeur krijgt dus alle klachten mee en geeft aan dat deze lang niet altijd gegrond zijn: “Soms natuurlijk wel en dan begrijp ik de klacht ook goed, maar vaak wordt er geklaagd vanuit onbegrip of om het systeem te ontwrichten. Het is wat dat betreft net een maatschappij”.

Dat Dhr. Golstein dit werk al vele jaren mag doen, is het resultaat van een indrukwekkende reeks opleidingen die hij gevolgd heeft (Economie, Management & Recht, daarna de studies Rechtsgeleerdheid en Bestuurskunde en tot slot een master Public Management). In de directieklas van de Dienst Justitiële Inrichtingen, werd hij klaargestoomd voor een functie als directeur, een rol die hij nu al zeker twintig jaar vervult. Niet alleen Nederlandse gevangenen hebben onder zijn leiding gestaan, hij heeft namelijk ook enkele jaren op Curaçao gewoond en gewerkt. Op basis van een samenwerkingsovereenkomst tussen Nederland en Curaçao heeft Dhr. Golstein samen met een Nederlandse collega de Curaçaose Bon Futuro gevangenis geherorganiseerd. Het door hem geschreven integrale plan van aanpak heeft hij daar, in samenwerking met een heel team, zes jaar lang uitgewerkt. “De gevangenen daar verschillen ontzettend van Nederlandse gevangenen. Het meest in het oog springende verschil is dat de gevangenen in Nederland erg naar binnen gericht zijn, terwijl daar alles open is. Voor cellen zitten geen deuren, slechts tralies. De zon en de regen hebben hier dus rechtstreeks toegang toe”.

Dhr. Golstein beschrijft de problemen die zich voordeden in de Bon Futuro gevangenis: “In tegenstelling tot Nederland heb je daar geen dagprogramma, wat betekent dat gedetineerden 23 uur per dag in hun - soms met wel zeven personen gedeelde - cel zitten”. Dat ene uur dat de cellen verlaten mochten worden, werd besteed aan het zogenaamde luchten van de gevangenen. “Er was geen dagbesteding, geen arbeid, niets: daar krijg je de rekening voor gepresenteerd in de vorm van calamiteiten”. Dhr. Golstein vertelt over de incidenten die hij hier meemaakte, de enorme opstanden die er plaatsvonden (“bijvoorbeeld dat gedetineerden gedeeltes van de gevangenen in brand staken”) en dat hij gedurende een aantal weken vanwege ernstige bedreigingen iedere dag met bewaking naar zijn werk moest gaan. “Op zo’n relatief klein eiland kent iedereen de gedetineerden en de medewerkers, wat het heel erg chantabel maakt. Het gros van de medewerkers wordt onder druk gezet door gedetineerden, bijvoorbeeld om spullen mee te nemen”. Hier ligt een belangrijke, maar lastige taak voor de directeur. Gedurende de jaren dat er een Nederlands team in de gevangenis was, ging het gemakkelijker: deze mensen staan logischerwijs verder af van het eiland en de bevolking. “Zodra het weer overgaat in de handen van de lokale bevolking, beland je onmiddellijk in de ellende. Hoewel de Curaçaose overheid graag ondersteuning van buitenaf zou willen, is er geen geld om de bewaking permanent in handen van buitenstaanders te leggen”.

Al pratend komen we terug bij Nieuwegein, Golsteins visie op detentie en de manier waarop hij een stempel kan drukken op ‘zijn’ gevangenis: “Vanuit de gedachte dat je sowieso het minimum moet bieden, is er daarnaast de ruimte om veel meer te doen. Zo hebben wij hier een project lopen waarbij onderzocht wordt wat er gedaan kan worden om gedetineerden, met name kortgestraften, meer zelfredzaamheid te bieden”. Hoe een directeur de ruimte die hij heeft invult, hangt volgens Golstein sterk af van de visie op het gedetineerd zijn en het terugkeren in de maatschappij. “Hier in Nieuwegein is alles gericht op reïntegratie en wij gaan daar ver in. Op het moment dat gedetineerden zich passend gedragen - dat is wel een randvoorwaarde - kan er heel erg veel”. Dit bepaalt volgens Dhr. Golstein ook sterk het leefklimaat in de inrichting: “Hier hebben we wederzijds respect hoog in het vaandel staan, wat betekent dat de inrichting ook voor medewerkers een veilige en prettige omgeving is”. Uiteindelijk komt het voor Dhr. Golstein neer op een simpele regel: “Als je een gedetineerde als hond behandelt, zet je hem ook als hond terug in de maatschappij”. Een metafoor die ook door Willem Pompe, grondlegger van het huidige Willem Pompe Instituut en de Utrechtse School, werd gebezigd toen hij stelde dat je de mens achter de gedetineerde miskende wanneer je hem als hond zou dressereren. En hoewel Liam Dowling, directeur van Arbour Hill Prison in Dublin, deze woorden nooit zo in de mond genomen heeft, kan ik me met de herinnering aan zijn gevangenis in mijn achterhoofd, niet anders voorstellen dan dat hij dit volmondig zou beamen.

Strafrechtswinkel

UTRECHT

De stichting Strafrechtswinkel Utrecht opent vanaf het begin van volgend studiejaar haar deuren. Eenieder kan binnenlopen voor kosteloos en laagdrempelig juridisch advies op het gebied van strafrecht en punitief bestuursrecht. Met het hart op de goede plek en het besef dat iedereen recht heeft op rechtsbijstand, zijn twee advocaten begonnen om dit concept, wat al bestaat in Amsterdam, ook mogelijk te maken in Utrecht. De Stichting smaakt nieuw en het huidige bestuur is vol goede moed begonnen om de Strafrechtswinkel tot een succes te maken. Wil jij vanaf volgend jaar deel uit gaan maken van dit nieuwe concept? Lees dan snel verder!"

Door: Jorrit Sijl

Ontstaan

Noud van Gemert en Reynier Jonkers hebben samen de stier bij de horens gevat en hebben hun zinnen gezet op een strafrechtswinkel in Utrecht. Noud is voorheen voorzitter geweest van de strafrechtswinkel in Amsterdam en weet dus wat er nodig is om van idee tot realisatie te komen. Zelf zijn Noud en Reynier advocaten en dus vraagt een bedenker zich direct af: 'What is in it for them'? Dit is net zoveel als ieder ander binnen de Stichting kan verdienen: niets. Nou ja, dat niets valt ook wel weer mee: als het project daadwerkelijk slaagt, geeft dit natuurlijk gigantisch veel voldoening. Studenten die leren en mensen die gratis advies krijgen is een win-win situatie in optima forma! De Stichting heeft in haar statuten duidelijk opgenomen dat Noud en Reynier alleen het klankboard zullen zijn, extra hulp kan bij hun worden ingewonnen, maar er staat niks tegenover. Dit om belangenverstrengeling te voorkomen. Eind vorig jaar is het dagelijks bestuur gevormd, in januari begon ook voor hen de uitdaging. Men kan dus spreken van een heel snelle uitwerking van het idee. Hieruit blijkt dat eenieder zeer enthousiast is de strafrechtswinkel tot een succes te maken.

Essentie

Wanneer je aan de strafrechtswinkel denkt, is het niet vreemd te denken dat zoiets als onderdeel van de reguliere rechtswinkel al bestaat. Toch verschillen de twee van elkaar. De rechtswinkel is in eerste instantie breder, dat wil zeggen dat het meer rechtsgebieden dan het straf- en bestuursrecht beslaat. Daarnaast biedt de rechtswinkel slechts juridisch advies, zoals waar je terecht kunt voor nadere informatie, welke instantie je het beste kan verder helpen, etc. De strafrechtswinkel gaat verder: zij leveren daadwerkelijk bijstand, ook tijdens procedures. De cliënt legt zijn of haar zaak voor aan een team van twee personen, dat zich daar dan op zal focussen. Een dossier wordt aangemaakt op een dusdanige manier dat een advocaat hier - waar nodig - zo verder mee kan gaan. Maar het meest bijzondere is wel dat iemand een zaak voor kan laten komen en dat je daar als student dan verantwoordelijk voor bent; natuurlijk moet de cliënt je hiervoor dan wel machtigen. Je zal zelf dus ook naar de rechtbank moeten, mocht de zaak zo ver komen. Stel je voor: al je juridische kennis in de strijd gooien om voor jouw cliënt te procederen. Iets wat je nooit zal leren op een universiteit, maar wat je in de toekomst zeker geen windeieren zal leggen. Je hoeft niet bang te zijn dat je dit allemaal zelf moet doen, het is de bedoeling dat er ook altijd een professor of advocaat aanwezig zal zijn om jou te helpen waar nodig.

De stichting

Zoals vermeld zal er toezicht op de vereniging worden gehouden middels een klankbord - het algemeen bestuur. Het dagelijks bestuur bepaalt de strategie en voert het beleid uit. Een functie in het dagelijks bestuur zal voor de periode van een jaar zijn, startende in januari. Daarnaast zijn er natuurlijk ook studenten nodig om het juridisch advies te verlenen. Dit zal voor de rekening komen van ongeveer tien tot vijftien studenten, logischerwijs naar ratio van de hoeveelheid werk dat binnenkomt. Iedereen werkt op vrijwillige en parttime basis, dus naast zijn of haar studie. De strafrechtswinkel zal een vaste locatie betrekken in de binnenstad van Utrecht alwaar mensen binnen kunnen lopen tijdens het spreekuur. Naast deze manier van werk verkrijgen, zal de stichting ook werk binnenkrijgen via het Juridisch Loket, de Raad van Rechtsbijstand, de Gemeente en de Rechtswinkel.

Om te kunnen starten is er natuurlijk geld nodig. De Universiteit Utrecht heeft de Stichting al voorzien van een beurs om het opstarten mogelijk te kunnen maken. Daarnaast wordt er ook gelobbyd bij de gemeente Utrecht om financiering binnen te halen en zal eventueel via rechtsbijstandverzekeringen ook nog geld kunnen worden verdiend. Wel moet men in het achterhoofd houden dat het een stichting is zonder winstoogmerk: zelf iets leren en iemand anders helpen staat voorop.

Het droombeeld is dat er in de toekomst in meerdere steden - naast Amsterdam en Utrecht - een strafrechtswinkel wordt opgericht. Hoe dit er precies uit zal zien is niet te zeggen, wel dat het veel weg zal hebben van een rechtswinkel waar ook studenten veel van kunnen leren. Met werk bij de strafrechtswinkel verbreed je je horizon, door de theorie uit je studieboeken in de praktijk te brengen.

Solliciteren

Het belangrijkste is dat je gemotiveerd bent om anderen met jouw juridische vaardigheden te helpen. Er zal geen selectie plaatsvinden gebaseerd op cijfers, wel moet je ten minste de vakken 'inleiding strafrecht' en 'inleiding staats- en bestuursrecht' hebben behaald. Daarnaast moet je student zijn aan de Universiteit Utrecht en minimaal vier uur per week beschikbaar zijn om de zaken voor te bereiden en uit te werken. Ook zal je minimaal één avond per twee weken beschikbaar moeten zijn om inzetbaar te zijn tijdens het spreekuur.

Kortom: heb jij affiniteit met het straf-, staats- en bestuursrecht, lijkt het jou wat om medewerker te worden van een stichting die nog helemaal gevormd zal gaan worden, waarbij je je opgedane kennis in de praktijk kunt brengen en zelf vurig kunt gaan pleiten? Solliciteer dan direct! Dit kan je doen door vóór 10 juni 2016 een email te sturen met daarin een motivatiebrief, je cijferlijst en je cv naar: sollicitatie@strafrechtswinkelutrecht.nl.

Bestuur van de strafrechtswinkel met v.l.n.r. Hussain Al-Shusha (commissaris intern), Maaïke Valé (secretaris) Frank Stout (voorzitter), Quirine Amelink (commissaris extern) en Christian Ohrtmann (penningmeester).

* Dit artikel is mede tot stand gekomen door de hulp van Frank Stout en Quirine Amelink, respectievelijk voorzitter en commissaris extern van de Stichting Strafrechtswinkel Utrecht. Beiden hebben vol affiniteit verteld over hoe zij de vereniging voor zich zien.

Verheerlijking van terrorisme als strafbepaling: vooruitgang of stagnatie?

Het staat ons allemaal nog op het netvlies gebrand: de paniek die op de televisie te zien was omtrent de aanslagen in Brussel was immens. Zeker dertig doden door explosies op het vliegveld, twintig bij het metrostation en in totaal meer dan honderd gewonden. Terreurbeweging IS heeft de aanslagen opgeëist. De afgelopen tijd is de wereld getuige geweest van de barbaarsheid van IS. Niet alleen Brussel, maar ook Frankrijk heeft het recentelijk zwaar te verduren gehad met plaatselijke terroristische aanslagen: een onthoofding in Lyon, een mislukte aanslag op de Thalys, de aanval op de redactie van Charlie Hebdo en de aanslagen in Parijs in november 2015. Is Nederland het volgende doelwit? Is er gegronde reden tot aanscherping van de Nederlandse wetgeving?

Door: Floortje Geerdink

Terrorisme kan niet onbestraft blijven en dus komt men in actie. Problematisch bij de aanpak is dat je het nooit helemaal kunt uitroeien. Zo is de terreurgroep Al Qaida wel afgezwakt, maar nooit helemaal verdwenen. Waar je aan de ene kant terroristen bombardeert, zullen er aan de andere kant altijd weer nieuwe bijkomen, die dan weer wraak willen nemen. Daarom is het goed om aandacht te besteden aan het voorkomen van het radicaliseren van mensen. Zo strekt het wetsvoorstel van CDA-Kamerlid Keijzer (in samenwerking met CDA-fractie leider Sybrand Buma) tot de introductie van een nieuw artikel (137ga) in het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr). Dit nieuwe artikel houdt in dat het verheerlijken van de gewapende strijd en terroristische misdrijven strafbaar wordt gesteld indien de betrokkene weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die verheerlijking de openbare orde ernstig verstoort dan wel kan verstoren. Het wetsvoorstel komt volgens de Memorie van Toelichting (hierna: MvT) voort uit “de grote zorg over de vergaande vergroving van het publieke debat in Nederland” en is ingegeven door “de noodzaak de samenleving beter te beschermen tegen uitlatingen die de grenzen van het toelaatbare verre hebben overschreden”. Buma kondigde in de zomer van 2014 dit wetsvoorstel aan, kort na het uitroepen van het kalifaat door Islamitische Staat (hierna: IS). Hij reageerde op de onthoofding van de Amerikaanse journalist James Foley door IS, die op sociale media werd toegejuicht door sommige Nederlandse sympathisanten van de terreurgroep. Hij vindt dat aanhangers en sympathisanten in Nederland van onder meer de islamitische terreurgroep IS harder aangepakt moeten worden. Dit wetsvoorstel zou een concrete maatregel zijn in de strijd tegen het oplaaiende geweld van IS. Buma stelt dat burgemeesters vrijwel machteloos staan als ze willen optreden tegen IS-aanhangers die terroristisch geweld goedkeuren. “We mogen niet langer naïef zijn, IS is een wezenlijk gevaar voor onze samenleving”, aldus Buma.

De Raad voor de Rechtspraak geeft in het wetgevingsadvies¹ aan dat het wetsvoorstel in zijn huidige vorm op een aantal zwaarwegende bezwaren stuit. Zo wijst de Raad erop dat er in 2005 een vergelijkbaar wetsvoorstel op tafel lag.² CDA-justitieminister Piet Hein Donner voelde zich machteloos na de moord op filmmaker Theo van Gogh in november 2004. Een jaar later stelde hij samen met VVD-minister Remkes van Binnenlandse Zaken een wetsvoorstel op dat het publiekelijk verheerlijken, vergoelijken, ontkennen of bagatelliseren van terrorisme strafbaar moest stellen, ook wel een verbod op apologie genoemd. Na kritiek, onder meer door de Raad in een wetgevingsadvies, is het voorstel uiteindelijk niet verder in procedure gebracht. Onduidelijk is wat er in het huidige voorstel veranderd is ten opzichte van dat uit 2005: “Het nieuwe voorstel is misschien niet woordelijk hetzelfde als dat van 2005, maar de strekking wel”, aldus Frits Bakker, de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak. De Raad mist in de MvT – mede gelet op de inhoud van de eerdere adviezen – een uitleg waarom daarover thans anders moet worden gedacht. Hiertegen in te brengen is dat de context van verheerlijking van terrorisme in Nederland wel degelijk sinds 2005 is veranderd: volgens de AIVD is de jihadistische beweging sinds 2011 toegenomen door de opkomst van Syrië als strijdtoneel. Jihadstrijders zijn prominenter en openlijker aanwezig.³ Daarbij spelen sociale media een essentiële rol: boodschappen worden verspreid via Facebook, Twitter en YouTube, waardoor mensen makkelijker in aanraking komen met terroristisch gedachtegoed. Strijders in Syrië plaatsen berichten online waardoor zij in directe verbinding staan met jongeren in het westen.⁴ Hoewel het kabinet het voorstel destijds heeft afgewezen, strijdt Buma in het licht van de nieuwe situatie dan ook opnieuw voor de strafbaarstelling van de verheerlijking van terrorisme. Hij richt zich daarbij niet alleen op actieve verspreiders van jihadistische propaganda, maar ook op een grote groep sympathisanten – zoals de ‘likers’ van onder andere de onthoofdingsvideo’s.⁵

Toch vindt de Raad voor de Rechtspraak dat opnieuw vaag blijft welke uitingen in het voorstel strafbaar gesteld worden. Problematisch is ook dat de eis van opzet op het verstoren van de openbare orde ontbreekt. Komt die toevoeging er niet, dan zouden onder andere ook wetenschappelijke en journalistieke publicaties vervolgbaar worden.

Daarnaast geeft het nieuwe wetsvoorstel ook aanleiding tot het plaatsen van kanttekeningen over het bereik en de begrenzing van de voorgestelde strafbepaling, met name in het licht van de vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM). Onduidelijk is wat de verhouding is tussen het voorstel en dit grondrecht. In de MvT ontbreekt een onderbouwing waaruit volgt dat grenzen zijn overschreden of dat inderdaad blijkt van algemene gevoelens van noodzaak op dit punt.⁷ Er moet namelijk ook gedacht worden aan de tegengeluiden die in de literatuur worden gegeven omtrent de gevaren van een dergelijke strafbaarstelling. Opgepast moet worden voor een intentiestrafrecht: de verschuiving binnen het strafrecht naar het straffen van een persoon voor het hebben van ideeën, de intentie, in plaats van het bestraffen van de daadwerkelijke gepleegde daad. Hierbij wordt ook wel gebruik gemaakt van de term ‘gedachtepolitie’. Daarnaast moet opgepast worden voor een beperking van de vrijheid van meningsuiting, hetgeen indruist tegen artikel 10 EVRM. Ook hier wijst de Raad op de omstandigheid dat het eerdere wetsvoorstel na sterke kritiek niet in procedure werd gebracht. Tevens wijst de Raad nog op het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme waarin geen verplichting is tot een strafbaarstelling zoals in het wetsvoorstel.⁸

Het begrip ‘gewapende strijd’ is – anders dan een terroristisch misdrijf (artikel 83 e.v. Sr) – in de voorgestelde wettekst noch ergens anders in het Wetboek van Strafrecht gedefinieerd.⁹ Volgens de MvT wordt voor de uitleg van ‘gewapende strijd’ aangesloten bij de uitleg die daaraan pleegt te worden gegeven bij toepassing van art. 205 Sr. In eerdere kamerstukken wordt toegelicht wat in art. 205 Sr¹⁰ onder ‘gewapende strijd’ wordt verstaan: “Omdat betwijfeld kan worden of ook het aanwerven voor de «jihad» in relevante gevallen onder het aanwerven voor vreemde krijgsmacht kan worden begrepen, wordt voorgesteld om naast vreemde krijgsmacht ook gewapende strijd in artikel 205 van het Wetboek van Strafrecht te noemen.”¹¹ Aldus wordt zeker gesteld dat elk aanwerven voor een islamitische strijd strafbaar is, ook als (nog) onduidelijk is of de geworvene zijn bijdrage aan deze strijd in enig georganiseerd verband zal willen leveren.¹² Ook in de huidige maatschappelijke context wordt ‘gewapende strijd’ doorgevoerd geassocieerd met ‘jihad’. De Raad adviseert te verduidelijken of in het voorgestelde artikel 137ga Sr ook andere vormen van ‘gewapende strijd’ worden bedoeld. Denk bijvoorbeeld aan de strijd van separatisten in Oekraïne, de LRA in centraal Afrika of de FARC in Colombia. De Raad werpt de vraag op of bedoeld is om de verheerlijking van elke vorm van terrorisme strafbaar te stellen.¹³

De Raad vraagt in zijn advies verder aandacht voor de verwachting dat het openbaar ministerie (hierna: OM) ondanks een aangifte van verheerlijking van geweld, regelmatig zal besluiten – vanwege de vrijheid van meningsuiting – niet tot vervolging over te gaan.¹⁴ Dit leidt waarschijnlijk tot meer artikel 12-procedures, de procedure bij een gerechtshof waarin een aangever vraagt het OM te dwingen toch te vervolgen, met vaak veel media-aandacht. Ten onrechte wordt hier geen aandacht aan besteed, aldus de Raad. De Raad verwacht – met name door deze tijdrovende artikel 12 Sv-procedures – enige gevolgen voor de werklast van de gerechten. Echter, de Raad denkt vooralsnog dat deze gevolgen niet substantieel zijn. De Raad behoudt zich het recht voor om hier op een later moment op terug te komen indien de praktijk hiertoe aanleiding geeft.¹⁵

Ook een aantal partijen in de Tweede Kamer zetten vraagtekens bij dit nieuwe wetsvoorstel. De VVD, PvdA en de SP denken dat de serieuze gevallen al aangepakt kunnen worden onder de huidige wet.¹⁶ “We moeten ook niet elke recalcitrante puber die een keer een achterlijke tweet stuurt oppakken”, aldus VVD’er Klaas Dijkhoff. De PvdA en SP verwelkomen een actieve houding van het OM, maar vinden nieuwe wetgeving geen goed idee. Het lost het probleem niet op en beide partijen zijn huiverig voor een intentiestrafrecht.¹⁷ Ze vinden dat iedereen in Nederland zijn mening mag uiten, zelfs al vindt de meerderheid die mening verwerpelijk. “Het is beter dat het openlijk gebeurt dan dat het ondergronds gaat”, zegt PvdA-Kamerlid Jeroen Recourt. Ook D66 is beducht voor een inperking van de vrijheid van meningsuiting. De SP wil dat het kabinet meer doet aan de bestrijding van armoede en werkloosheid zodat de kans op radicalisering kleiner wordt.¹⁸

Ook strafrechtwetenschapper Marloes van Noorloos¹⁹ stelt dat het wettelijk strafbaar stellen van verheerlijking van terrorisme problematisch is.²⁰ In Engeland en Wales is in 2006, na de aanslagen in een Londense metro, een wet aangenomen waardoor terrorisme verheerlijking strafbaar is. De wet moet ervoor zorgen dat geradicaliseerden in een vroeg stadium aangepakt kunnen worden.²¹ Volgens Van Noorloos heeft de wet echter weinig toegevoegde waarde omdat de meeste zaken ook onder bestaande wetten vallen. Dat geldt ook voor Nederland: het aanmoedigen van terroristische acties kan bijvoorbeeld bestraft worden onder delicten als opruiing (artikel 131 Sr²²), het werven voor de gewapende strijd (artikel 205 Sr) of aanzetten tot haat, discriminatie of geweld (artikel 137d Sr²³).

Van Noorloos benadrukt bovendien dat een wet tegen terrorisme verheerlijking grote risico's met zich meebrengt ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting en het uiten van politieke en religieuze ideeën, hetgeen we ook al terugzagen in de kritiek van de Raad voor de Rechtspraak.²⁴ Er wordt een brede definitie van ‘terrorisme’ gehanteerd en daarnaast is ‘verheerlijking’ onbepaald. Het feit dat aan het begin van 2013 73% van de Nederlandse moslims

de Syriëgangers als helden zag – ze werden gezien als strijders die tegen een dictator vochten – en zij er nu heel anders tegenaan kijken, bewijst dat terrorisme een heel ingewikkeld concept is, stelt Van Noorloos. Daarmee is de strafbaarstelling daarvan dat ook.²⁵

Duidelijk mag zijn dat een dergelijk wetsvoorstel veel ophef met zich meebrengt. Het is maar de vraag in hoeverre Buma en Keijzer de ruimte krijgen om dit wetsvoorstel door te zetten. Hierbij moet enerzijds overwogen worden dat een groot aantal manieren van verheerlijking van terrorisme ook al onder de huidige wetgeving gebracht kan worden, maar anderzijds moet de ontwikkeling van terrorisme niet uit het oog verloren worden. De technologie brengt veel mogelijkheden mee tot het werven van leden voor terroristische groepen. Wellicht is in de huidige wetgeving nog ruimte voor het strafbaar stellen van onder andere het liken van terroristische internetvideo's. Heden kan ik dit nergens onderbrengen terwijl dit wel een belangrijk aspect zou kunnen zijn bij het voorkomen van het radicaliseren van mensen. Hoe dan ook; de tijd zal ons leren hoe dit in Nederland al dan niet opgelost gaat worden.

Buma wordt door pers ondervraagd na het introduceren van zijn wetsvoorstel tot strafbaarstelling van verheerlijking van terrorisme

¹ Ter verduidelijking: In een wetgevingsadvies spreekt de Raad voor de Rechtspraak zich niet uit over de politieke wenselijkheid van (initiatief)wetsvoorstellen. Hij kijkt vooral of rechters er in de praktijk mee uit de voeten kunnen en of voor de burger voldoende voorzienbaar is welke gedragingen nu precies strafbaar worden. Wetgevingsadviezen worden gestuurd naar de opsteller van het betreffende wetsvoorstel. Die past het wetsvoorstel mogelijk aan. Een volgende stap is, als de opsteller het voorstel verder in procedure wil brengen, het aanbieden van het wetsvoorstel aan de Raad van State. Het advies van de Raad van State wordt vervolgens samen met het wetsvoorstel naar het parlement gestuurd. ² Advies initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de strafbaarstelling van verheerlijking van terrorisme. ³ M. Fraters, Strafbbaar stellen verheerlijking terrorisme is inbreuk op vrijheid van meningsuiting, Rotterdam: Time Media Group 21 december 2014. ⁴ Idem. ⁵ Idem. ⁶ Kamerstukken II 2015/16, 34466, nr. 2 (Advies) ⁷ Kamerstukken II 2015/16, 34466, nr. 2 (Advies) ⁸ Idem. ⁹ Kamerstukken II 2015/16, 34466, nr. 2 (Advies) ¹⁰ Artikel 205 Sr: 1. Hij die, zonder toestemming van de Koning, iemand voor vreemde krijgsmacht of gewapende strijd werft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie. 2. Indien de schuldige een van de strafbare feiten, omschreven in het eerste lid, in zijn beroep begaat, kan hij van de uitoefening van dat beroep worden ontzet. 3. Indien de gewapende strijd waarvoor wordt geworven, het plegen van een terroristisch misdrijf inhoudt, wordt de gevangenisstraf, gesteld op het in het eerste lid omschreven feit, met een derde verhoogd. ¹¹ Kamerstukken II 2003-2004, 28 463, nr. 8. ¹² In Kamerstukken II 2003-2004, 28 463, nr. 10 wordt nader toegelicht wat in art. 205 Sr onder 'gewapende strijd' moet worden verstaan. ¹³ Kamerstukken II 2015/16, 34466, nr. 2 (Advies). ¹⁴ Idem. ¹⁵ Idem. ¹⁶ Kamerstukken II, 2013/14, 105-6, p.30. ¹⁷ Kamerstukken II, 2013/14, 105-6, p.30. ¹⁸ Idem. ¹⁹ Marloes van Noorloos is universitair docent straf(proces)recht aan de Universiteit van Tilburg. ²⁰ M. van Noorloos, Verheerlijking van terrorisme. Een nieuwe kans?, NJB 2014/1907, p. 4 e.v. ²¹ M. Fraters, Strafbbaar stellen verheerlijking terrorisme is inbreuk op vrijheid van meningsuiting, Rotterdam: Time Media Group 21 december 2014. ²² Artikel 131 Sr: 1. Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, tot enig strafbaar feit of tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opruipt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van de vierde categorie. 2. Indien het strafbare feit waartoe wordt opgeruid een terroristisch misdrijf dan wel een misdrijf ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf inhoudt, wordt de gevangenisstraf, gesteld op het in het eerste lid omschreven feit, met een derde verhoogd. ²³ Artikel 137d Sr: 1. Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie. 2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd. ²⁴ M. van Noorloos, Verheerlijking van terrorisme. Een nieuwe kans?, NJB 2014/1907, p. 4 e.v. ²⁵ Idem.

Boeken voor ijdele berglucht of mediterrane hitte

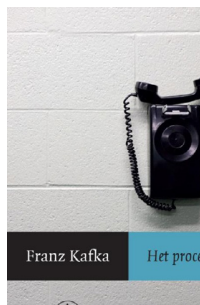
Wat leest Ad Informandum op vakantie?

Aan strafrecht gerelateerde boeken, zowel fictie als non-fictie, zijn er in overvloed. Niet zo gek ook, misdaad is iets van alle tijd en de menselijke fascinatie hiervoor inspireert kunstenaars al even lang. Maar wat lees je nu aan dat Italiaanse strand of op die Franse berg? Een overzicht, geheel gebaseerd op persoonlijke voorkeur.

Door: Julia Grubben

Het proces (Der Process)

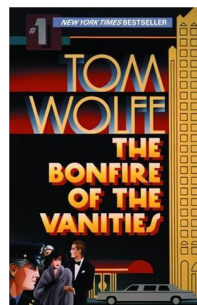
Franz Kafka

De klassieker der klassiekers wat fictionele boeken betreft. Een surrealistische roman over Josef K. die verstrikt raakt in de kluwen van een ondoorgrondelijk rechtssysteem. Het onbehaaglijke gevoel dat dit boek je geeft, laat feilloos zien waar ook vandaag de dag de valkuilen in ons rechtssysteem liggen.

Het vreugdevuur der ijdelheden (The bonfire of the vanities)

Tom Wolfe

Setting van dit boek is New York in de jaren '80. Een snelle wereld vol hebzucht, geld en macht, maar ook een wereld van racisme en een zogenaamde klassejustitie. Hoofdpersoon is stockbroker Sherman McCoy, irritant op het aandoenlijke af, die een aanrijding veroorzaakt en daarna verstrikt raakt in zijn eigen leugens.

Misdaden (Verbrechen)

Ferdinand von Schirach

Ferdinand von Schirach, groot Duits advocaat en schrijver, bundelt in deze uitgave elf waargebeurde verhalen. Op zeer charmante wijze neemt hij je mee in de wereld van zijn clients, die op wat voor manier dan ook, verzeild zijn geraakt in een strafproces.

De vreemdeling (L'étranger)

Albert Camus

Dit dunne boekje is mijn persoonlijke favoriet uit de lijst. Camus vertelt, met existentiële inslag zoals we van hem gewend zijn, het verhaal van de Frans Algerijnse Meursault die – naar eigen zeggen door de brandende zon op zijn hoofd – een arabier vermoordt en hiervoor tot de doodstraf wordt veroordeeld.

Spaar de spotvogel (To kill a mockingbird)

Harper Lee

Onmiskenbaar een klassieker die op vele leeslijsten prijkt. Veeg het stof van de kaft en duik in dit verhaal over racisme en ongelijkheid tijdens de *Great Depression* in Alabama. Vanuit het perspectief van Scout wordt het verhaal verteld van haar vader, Atticus Finch, die de afro-amerikaanse Robinson verdedigt in de strafzaak rondom de verkrachting van een blank meisje.

De rechtsstaat moet je leren

Geert Corstens

Een interessant boek voor juristen, maar misschien nog relevanter voor de rest van het reisgezelschap. Geert Corstens, voormalig president van de Hoge Raad, schetst op zeer toegankelijke wijze een beeld van onze rechtsstaat en beantwoordt daarmee *en passant* een aantal interessante vraagstukken.

Het vak van de forensisch psychiater: een interview met Wim Kramer

Wim Kramer is 68 jaar, gepensioneerd en werkt sinds anderhalf jaar drie dagen in de week bij het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (hierna: NIFP). Daarvan is hij één dag in de week gedetacheerd en werkzaam op de ISD-afdeling (Inrichting voor Stelsystematige Daders) in Vught. Kramer was hiervoor psychiater bij Altrecht in Utrecht en heeft daar vijfentwintig jaar gewerkt in het team persoonlijkheidsstoornissen. Daar was hij teammanager en is hij tevens eerste geneeskundige geweest. Hierdoor hield hij zich ook bezig met de wet- en regelgeving, met name met de wet BOPZ (Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen) en de WGBO (Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst). Ik zocht Wim Kramer op om hem te interviewen over het vak van forensisch psychiater.

Door: Annejet van der Weerd

Kramer benadrukt voorafgaand aan het interview dat er een onderscheid gemaakt dient te worden tussen onderzoekende forensisch psychiaters en behandelende forensisch psychiaters. Dit zijn twee gescheiden functies met beiden hun eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Een onderzoekend forensisch psychiater richt zich op onderzoeksvragen op verzoek van justitie, terwijl een behandelend psychiater de daadwerkelijke zorgtaken uitvoert in een PI (penitentiaire inrichting). Psychiaters hebben een geheimhoudingsplicht, zoals alle beroepsbeoefenaren, die zijn in geschreven in het BIG-register (Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg). Als een forensisch psychiater in het kader van een onderzoek informatie wil opvragen aan een collega die zorgpsychiater is, dan is daarvoor volgens de WGBO en de Wet Reglementen op de Privacy (schriftelijke) toestemming nodig van de verdachte of gedetineerde. Deze toestemming wordt in de regel door de onderzoeker aan onderzochte gevraagd. De werkzaamheden die Kramer verricht voor het NIFP zijn onderzoekend van aard. De werkzaamheden die hij verricht op de ISD-afdeling in Vught hebben daarentegen een behandelend karakter.

Wat is de leerweg om te komen tot forensisch psychiater?

Je moet eerst geneeskunde studeren. Hierna moet je kiezen voor een medische specialisatie tot psychiater. Dit duurt ongeveer 4,5 á 5 jaar. De specialisatie tot psychiater is wat anders dan een studie tot psycholoog. In het werk kom je nog al eens tegen dat men het verschil daartussen niet weet. Een psychiater is een medisch specialist. Hij mag ook medicatie voorschrijven en is eindverantwoordelijk voor de uitvoering van maatregelen in het kader van de Wet-BOPZ. Zo is hij bevoegd om onder wettelijk omschreven omstandigheden een geneeskundige verklaring te schrijven voor een gedwongen opname zoals bijvoorbeeld een IBS (In bewaringstelling) en een Voorlopige Machtiging en om dwangmaatregelen op te leggen zoals afzondering en separatie of om tot dwangbehandeling met medicatie over te gaan. Momenteel is het zo dat psychiaters in opleiding kunnen kiezen om ook voor een half of heel jaar een keuzestage forensische psychiatrie te doen. Ik heb meerdere keuzestages gedaan, waarvan onder andere één van ruim een jaar in de Dr. Henri van der Hoevenkliniek in Utrecht.

Alle Aios (assistent geneeskundigen in opleiding tot psychiater) zijn verplicht een drietal rapportages voor justitie te doen. Als alternatief kon je ook rapportages voor Amnesty International of civiel-rechtelijke rapportages doen. Als je er voor kiest om tijdens de opleiding een half of een heel jaar stage te lopen bij het Pieter Baan Centrum of bij het NIFP (of een combinatie) dan kun je daar die rapportages doen.

Mijn ervaringen in de forensische psychiatrie zijn begonnen in 1980 toen ik als Aios een stage liep op de Henri van der Hoevenkliniek. Ongeveer in het jaar 2000 ben ik begonnen met het schrijven van forensisch psychiatrische rapporten op verzoek van het toenmalige hoofd van het NIFP in Utrecht. Daar waren regelmatig overleggen over psychiatrische patiënten met openbare orde en andere justitiële problematiek. Dat deed ik toen freelance.

Waarvoor bent u gefascineerd geraakt in de forensische psychiatrie?

Wat mij vooral trekt is het kruispunt van strafrecht en gezondheidszorg.

Wat is de belangrijkste taak van een forensisch psychiater?

Dat kan sterk variëren en hangt af van wat je doet. Ik werk zelf één dag in de week op de ISD-afdeling in Vught en twee dagen in de week voor het NIFP. Daar doe ik op verzoek van de rechter-commissaris voorgeleidingsconsulten of trajectconsulten. Het gaat daarbij om de vraag van de officier van justitie of er een reden is voor psychiatrisch, psychologisch of gecombineerd onderzoek eventueel ondersteund met een milieuonderzoek (dit is onderzoek naar bijvoorbeeld het school- en/of werkverleden). Ook wordt daarbij gekeken of plaatsing daartoe in het Pieter Baan Centrum (PBC) wenselijk of noodzakelijk is. De tweede vraag is of onderzochte gewoon detentie geschikt is of vanwege veronderstelde psychiatrische problematiek een plaatsing nodig heeft op een EZV (extra zorgvoorziening) of een PPC (penitentiair psychiatrisch centrum) in de PI.

Naast deze consulten houdt een forensisch psychiater bij het NIFP zich bezig met het opmaken van forensisch psychiatrisch rapportages pro justitia en de verlengingsadviezen bij gedetineerden met een TBS. Dat gebeurt overigens ook door psychiaters, die free-lance werken. Een forensisch psychiatrisch rapportage pro justitia is wat duurder dan een forensisch psychologische rapportage projustitia en bovendien zijn er meer psychologen beschikbaar dan psychiaters die kunnen rapporteren. Als het dus enigszins kan, heeft een psychologisch onderzoek de voorkeur, maar als het complexer is zoals bij evidente psychoses, depressies, medicatiegebruik en somatische problematiek vindt het onderzoek plaats door een psychiater en als het gaat om ernstige zaken waarbij TBS gevorderd zou kunnen worden vindt er altijd

dubbel onderzoek plaats (door een combinatie van een psychiater en psycholoog eventueel in combinatie met een milieu onderzoek).

U adviseert dus of een dergelijk onderzoek moet plaatsvinden?

Ja, ik adviseer aan de officier nadat ik een verdachte in de eerste drie dagen na aanhouding of soms later (na de voorgeleiding, tijdens het voorarrest, dan is er sprake van een trajectconsult) heb gesproken. Ik spreek de verdachte gedurende ongeveer een half uur. En dan hebben ik of mijn collega's over het algemeen al wel een indruk of er reden is voor een psychologisch of psychiatrisch onderzoek. Afhankelijk van de ernst van het delict en het gevaar kan dit onderzoek in de PI plaats vinden, in een Forensisch Psychiatrie Afdeling of Kliniek (FPA of FPK) of het PBC. Soms wordt de verdachte geschorst en dan moet je de verdachte uitnodigen voor een onderzoek bijvoorbeeld op het NIFP of bij de Reclassering.

Je beantwoordt dan ook de vraag of iemand detentiegeschikt is, of hij een extra zorgvoorziening nodig heeft of dat hij gelijk door moet naar een penitentiaal psychiatrisch centrum en of er eventueel bezwaar is tegen schorsing.

Wanneer u geadviseerd heeft dat er een vervolgonderzoek moet komen, heeft u dan zelf nog een functie binnen dat vervolgonderzoek?

Als er een vervolgonderzoek, dat wil zeggen een forensisch psychiatrische rapportage moet komen komt dat in de poule van de regionale NIFP'en. Er zijn locaties in Midden-Nederland, Zuid-Nederland, Den Haag, Amsterdam en Zwolle. Het arrondissement waar delict gepleegd is, is bepalend voor de vraag naar welke locatie de eventuele onderzoeksvraag gaat. Het wordt georganiseerd aangepakt. Op een NIFP-locatie zijn een aantal matchers die kijken naar de vraag en beschikbaarheid. Zij benaderen psychiaters of psychologen voor onderzoek. In een enkel geval kan het voorkomen dat je daar zelf weer bij betrokken bent. In 99 procent van de gevallen wordt het vervolgonderzoek door een andere psychiater/psycholoog gedaan.

Als zo'n rapportage gedaan is, gaat het naar de rechter, officier en de advocaat. De verdachte heeft vaak via zijn advocaat inzage in zijn dossier. Het strafproces gaat vanaf dat moment lopen. Het is dan aan het samenspel van het openbaar ministerie, de advocaat, de verdachte en de rechter wat het vonnis gaat worden. De rechter kan ons advies altijd naast zich neerleggen, maar vaak wordt het advies wel opgevolgd. Als er nog kritische vragen zijn, kan het zijn dat je als forensisch psychiater of psycholoog wordt opgeroepen. Dat is vaak het geval bij het eventueel opleggen van TBS, omdat het dan om een zwaarwegende aangelegenheid gaat.

Hoe ziet een gemiddelde werkweek er voor u uit? Ik kan me voorstellen dat u vrij kort van te voren pas weet hoe een dag of week er uit gaat zien.

Dat klopt. Voor het NIFP hebben we een roosterverdeling. Meestal een dag van te voren krijgt het secretariaat de aanvragen binnen voor een voorgeleidings of een traject consult. Die worden dan op de volgende dag verdeeld onder de psychiaters en psychologen die dienst hebben. Als er veel aanvragen zijn worden er hulptroepen ingeschakeld. Daarnaast geven we feedback op de binnengekomen forensisch psychiatrische rapportages van (free-lance) collega's in het kader van kwaliteitsborging en zijn we beschikbaar voor vragen van politie, reclassering, reguliere GGZ etc.

Met wat voor type delinquent komt u in aanraking?

Dat kan van alles zijn. Als de officier of de politie signalen heeft dat er psychische problematiek zou kunnen zijn, bijvoorbeeld een verslaving, drugsgebruik of iemand doet verward of raar, dan wordt het NIFP ingeschakeld. Zeker bij zedendelicten vindt er altijd psychiatrisch onderzoek plaats. Eigenlijk vindt er onderzoek plaats als er duidelijke signalen zijn dat er ook grote psychosociale problematiek speelt.

Op welke manier werkt u samen met justitie of de rechterlijke macht?

Je bent eigenlijk ketenpartners. Het openbaar ministerie is onze opdrachtgever. Het NIFP adviseert bijvoorbeeld ook over de verlenging van een maatregel of een verlof.

Al het werk wat je doet is verantwoordelijk werk, maar je doet je werk op een professionele manier. Je moet goed gedocumenteerd een verhaal neerzetten vanuit psychiatrisch en forensisch psychiatrisch perspectief. Als forensisch psychiater en als forensisch psycholoog verschil je wel van de gewone psychiater. Een forensisch psychiater die voor een voorgeleidingsconsult wordt ingeschakeld door het openbaar ministerie gaat niet over de behandeling van de verdachte, maar kijkt alleen of er mogelijk sprake is van invloeden van psychopathologie die van invloed geweest kan zijn op het tenlastegelegde. Je hebt dus een onderzoekende en adviserende taak ten behoeve van het openbaar ministerie over de geestesgesteldheid van de verdachte en de mogelijke invloed van de geestelijke gesteldheid op hetgeen ten laste is gelegd. Bij bij TBS-verelngings of maatregeladviezen toetst de psychiater wel of de geboden behandeling adequaat is en kan hij daar kritisch commentaar opgeven met suggesties voor verbetering.

Het gaat dus alleen om een onderzoekende taak, geen behandelende taak?

Dat klopt, de behandeling wordt overgelaten aan de instelling waar de gedetineerde geplaatst wordt. Daar heb je geen enkele zeggenschap over. De officier of de rechter kan alleen vragen wat je van de behandeling vindt, of het een geschikte behandeling is voor degene die de maatregel heeft opgelegd gekregen.

Is er om die reden dan ook geen sprake van een opbouw van een band met de verdachte?

De band die je opbouwt is de band die je nodig hebt om tot een goed gesprek te komen en een goed onderzoek neer te zetten. Als je als forensisch psychiater werkt in bijvoorbeeld een gevangenis, dan ben je zorgpsychiater. In dat geval

heb je een behandelende rol. Op de ISD-afdeling in Vught werk ik als behandelend psychiater. Daar bouw ik wel een behandelrelatie op met de patiënt, want hier volg je patiënten gedurende een aantal maanden.

Heeft u als psychiater op een of andere manier te maken met het slachtoffer of relaties van het slachtoffer?

Nee, nooit. Dat is omdat het geen zin heeft binnen het kader van je opdracht en bovendien moet je je niet laten beïnvloeden door de impact van de daad, die verdachte heeft gepleegd, op het slachtoffer en diens omgeving. Dat kan het oordeel en advies vertroebelen. Het gaat om een strikt medisch psychiatrisch advies over de geestestoestand van de verdachte en de mogelijke invloed daarvan op hetgeen ten laste is gelegd.

De samenleving reageert sterk op incidenten (patiënten die een delict plegen tijdens verlof of na de behandeling). Welke druk legt dat op u als forensisch psychiater?

Je werkt als professional, dus je hebt wel geleerd om daar mee om te gaan. Alles wordt allemaal zorgvuldig getoetst en gewogen. Verlofregelingen worden allemaal getoetst, niet alleen door psychiaters, maar ook door het behandelteam, de geneeskundig directeur, en door een speciale afdeling van het ministerie van justitie. Dat is dus redelijk dichtgetimmerd. Het advies is mede gebaseerd op het behandelverloop, het klinisch oordeel en risicotaxatie instrumenten. Ik weet niet hoeveel verloven er per jaar worden gegeven maar er gaat op die grote aantallen weinig fout. Helaas is het wel zo dat het een enkele keer goed fout kan gaan en dat wordt dan zonder verdere statistische en strafrechtelijke achtergrondinformatie breed uitgemeten in de pers. Dat is bepalend voor de beeldvorming. Grofweg is het zo dat er meer mensen recidiveren die niet een behandelmaatregel opgelegd hebben gekregen dan degene die dat wel hebben.

Wat is uw visie op de effectiviteit van gevangenisstraffen?

Het wordt steeds meer duidelijk dat het in het algemeen beschadigend kan zijn en mensen er beroerder uit kunnen komen dan dat ze er in gaan. Vooral ook omdat tijdens de gevangenisstraf het hele sociale netwerk fors onder druk staat. Je ziet vaak dat het sociale netwerk afbrokkelt. Het is voor gestraften ook heel moeilijk om weer tot een vorm van terugtreden in de maatschappij te komen, nog afgezien van het vinden van werk. Vaak brengt het meer slechts dan goeds.

Werkt dat bij iemand die TBS opgelegd heeft gekregen niet precies hetzelfde? Brokkelt daar het sociale netwerk niet ook af?

Ja, maar vaak is het wel zo dat TBS'ers op alle terreinen heel beroerd scoren, dus ook op het sociale terrein. Bij de behandeling gaat het juist ook om sanering van het sociale netwerk. Het gaat daar ook om verbetering en herstel met veilige contacten die niet delict bevorderend zijn. Bij normale gedetineerden zou het wenselijk zijn dat ook meer ingezet wordt op interventies en strategieën om recidive terug te dringen. Het merkwaardige is dat een gewone gedetineerde vaak geen vorm van behandeling of begeleiding krijgt of een reclasseringscontact waardoor hij geholpen kan worden om recidive te voorkomen.

Heeft u wel eens te maken met weigerachtige verdachten en hoe gaat u hier mee om?

Ja, dat is een probleem, dat aanzienlijk vaker voorkomt bij de rapportages pro justitia dan bij de voorgeleidingsconsulten. Sommige advocaten adviseren hun cliënt niet mee te doen en te weigeren met als inzet om hun procespositie niet te benadelen. Vooral aan zedendelinquenten wordt geadviseerd niet mee te doen. Daar zit echter wel het risico van een zware en langdurige straf aan vast. Ik schrijf in mijn advies bij een voorgeleidingsconsult aan de officier van justitie vaak of iemand wel of niet mee wil werken. Ik neem dan op of iemand wel of niet gemotiveerd is voor een rapportage pro justitia en voor een behandeling. Als er een opdracht tot een rapportage ligt wordt er wel energie ingestoken om toch te proberen een gesprek te voeren. Als dat echt niet lukt, dan is het onderzoek niet goed mogelijk of moet het enkel gebaseerd worden op beschikbare gegevens uit het strafrechtelijke dossier. Het gebeurt heel soms wel dat er toch een maatregel, bijvoorbeeld TBS, wordt opgelegd aan een patiënt die weigerde mee te werken. Dat gebeurt vooral als er sprake is van een ernstig delict, ernstige psychopathologie en risico voor recidive. Dan wordt iemand tegen zijn zin in het Pieter Baan Centrum geplaatst en geobserveerd.

Wat voor zaak is u het meest bijgebleven?

Er zijn wel meerdere zaken die me zijn bijgebleven omdat ze dramatisch zijn. Bijvoorbeeld de zaak van een Afrikaanse man die in Nederland verbleef. Deze man was psychotisch. Op een dag had hij zijn vriendin op bezoek, maar door zijn psychose dacht hij door iedereen achtervolgd te worden. Hij brengt die dag zijn vriendin met 46 messteken om het leven. Deze man had 's nachts nog geprobeerd contact op te nemen met de politie vanwege klachten, maar het bureau was op dat moment niet open. Hij was ook al bekend met psychische problemen, maar professionals dachten dat hij ADHD had. Hij gebruikte daarvoor Ritalin. Ritalin is echter geen goede combinatie met een paranoïde schizofrene psychose. Wat ik zo dramatisch aan deze zaak vond was dat deze man dit allemaal vanuit complotgedachte vertelde en moest huilen toen hij zich realiseerde dat hij dit in een psychose had gedaan. Hij werd overigens volgens mijn advies wel volledig ontoerekeningsvatbaar verklaard.

Weet u wat de rechter doet met uw advies?

Dit horen we eigenlijk nooit terug, dat vinden we jammer. We horen nooit terug bij voorgeleidingsconsulten wat de rechter-commissaris er mee gedaan heeft (wel of geen rapportage bijvoorbeeld). Bij rapportages die we doen, horen we nooit actief terug wat het vonnis geworden is. Logistiek schijnt dat moeilijk te zijn. Als je wilt weten wat een rechter heeft beslist moet je er zelf achter aangaan. Dat doe ik wel eens. Je kunt het ook opzoeken natuurlijk. ●

Schikt het?

Transigeren, de aflaat van nu

Niets lijkt zo controversieel in ons rechtssysteem als schikken - het afkopen van je zonden. Toch lijkt de huidige rechtspraktijk niet zonder te kunnen. Hoe anders zou Peter la Serpe in het Passage-proces aan het praten zijn geraakt om oude en soms huidige kameraden te verloochenen en te bedriegen? Schikken heeft dus voordelen, zowel voor het Openbaar Ministerie (hierna: OM) als degene die schikt. Voor het OM kan het helpen bij het vervolgen van andere personen en de mol in het proces kan rekenen op bijvoorbeeld strafvermindering of een nieuwe identiteit.

Door: Jorrit Sijl

Schikken kent men in verschillende soorten, zoals de hiervoor beschreven strafvermindering nadat er een veroordeling heeft plaatsgevonden en het schikken om een proces te voorkomen. Laatstgenoemde lijkt zijn opmars te maken, denk hierbij aan de bekende fraudezaken zoals de Rabobank (Libor; €70 mln), SBM Offshore (fraude Brazilië en Afrika; €185 mln), FCIB (John Deuss, illegaal uitbaten bankkantoor; €34,5 mln).¹ In deze bijdrage wil ik juist hier op ingaan. Het geluid uit de maatschappij is dat wittenboordencriminaliteit en de hiermee verwante klassenjustitie - heb je veel geld dan kan je je proces afkopen - haar hoogtijdagen viert en dat er van gelijkheid dus weinig sprake is.² Tijd voor verandering zou men zeggen, maar is dit wenselijk?

Nederland is niet onbekend met de kritiek op buitengerechtelijke afdoening. Corruptie binnen het systeem van buitengerechtelijke afdoening zorgde voor onrust in de maatschappij en heeft in 1886 geleid tot een afschaffing daarvan. Toch keerde de transactie in 1921 alweer terug.³ De praktijk bleek niet zonder te kunnen: er kwam te veel druk op het gerechtelijke systeem. De regering, het OM en de maatschappij worstelen met de vraag of de transactie behouden moet blijven, of dat er een andere vorm moet komen. Er zijn voor- en nadelen aan schikken waar later in deze bijdrage verder op ingegaan zal worden.

Het OM is exclusief belast met de vervolging van strafbare feiten (art. 124 RO). Het OM heeft drie mogelijkheden om een zaak buitengerechtelijk af te doen: het uitvaardigen van een strafbeschikking (art. 257a Sv); het aanbieden van een transactie en tevens hierbij voorwaarden opleggen (art. 74 Sr) - dit wordt ook wel schikken genoemd - en (voorwaardelijk) seponeren wanneer het niet opportuun is te vervolgen (art. 167 Sv). Het voorwaardelijk sepot - beleidsepot - biedt de mogelijkheid meer voorwaarden te stellen dan bij een transactie, denk aan een buurtverbod of betaling van een bedrag aan een goed doel. De Centrale Raad van Beroep stelt: "Een voorwaardelijk sepot wordt aangeduid als minder zwaar instrument dan transactie [...] maar komen in essentie op hetzelfde neer".⁴ Een strafbeschikking is een boete die eenzijdig door het OM, zonder tussenkomst van een rechter, wordt opgelegd. Tegen een strafbeschikking kan men in verzet gaan (art. 257e Sv). Dit is anders dan bij een transactie welke door de verdachte kan worden afgewezen waarna het OM de zaak voor de rechter zal brengen. Een transactie, waar door te schikken een akkoord wordt bereikt, is een afkoop van een vervolging. Het OM heeft hierbij dus een reden om niet gelijk tot vervolging over te gaan, maar deze manier van buitengerechtelijke afdoening roept nogal wat vragen op. Staat schuld bijvoorbeeld vast? En is een transactie dan wel of geen straf? Dit zijn vragen, waar zowel in de literatuur als in de politiek geen eenduidig antwoord op wordt gegeven.⁵ Hierdoor zal transigeren worden ervaren als een schimmige manier van buitengerechtelijke afdoening en wordt het ervaren als een schiettent waar het OM wel ziet of het raak of mis schiet.⁶

Een transactie zal voor velen louter voelen als een boete. Een verdachte mag - hier is geen sprake van een verplichting zoals bij een strafbeschikking - een transactieaanbod aanvaarden en zal daarmee aan vervolging ontkomen. Van strafoplegging is dus geen sprake. Evenmin wordt een persoon of bedrijf schuldig verklaard: iemand schuldig verklaren, is iets wat alleen de rechter in de rechtszaal kan doen. Het kan dus vreemd voorkomen dat bij de Libor-fraudezaak, waar schuld zeer gemakkelijk bewijsbaar leek te zijn, een bedrijf toch de mogelijkheid krijgt te schikken. Zou het niet redelijker zijn geweest als hier vervolging had plaatsgevonden?

De 'Aanwijzing hoge en bijzondere transacties' (hierna: de Aanwijzing) stamt uit 1983. In dat jaar werden de transactiemogelijkheden uitgebreid en werd er enige compensatie verlangd omdat het publiek de rechtspraak zou kunnen ervaren als klassenjustitie. Het fenomeen 'klassenjustitie' - rijke personen en organisaties zijn in staat voor substantiële bedragen te schikken - lijkt een ondermijning van het gelijkheidsbeginsel te zijn. Om de mogelijkheid tot transigeren verder te legitimeren, is de Aanwijzing ontwikkeld en door de tijd heen aangepast. Zo mag alleen

worden geschikt onder de € 50.000 of ‘wanneer het niet op onbegrip zal stuiten’. Wordt het bedrag hoger of zal het op onbegrip stuiten dan moet de zaak aan de rechter worden voorgelegd ‘tenzij daar een zeer goede reden voor is’.⁷ Er zijn wel enkele procedurevoorschriften, men denke hierbij aan het op de hoogte stellen en ter goedkeuring voorleggen aan de Minister van Veiligheid en Justitie en het uitvaardigen van een persbericht. Het persbericht is de laatste jaren zijn opmars aan het maken. Het publiek krijgt zo meer inzicht in wat er precies is gebeurd en waarom er getransigeerd wordt. Voor de inhoud van het persbericht zijn nog geen strenge richtlijnen, dit biedt tot op zekere hoogte vrijheid voor het OM in de keuze wat wel en niet gedeeld wordt. Het persbericht zorgt er onmiskenbaar voor dat er toch media-aandacht ontstaat, die een schikkend bedrijf juist wilde ontlopen, en dat brengt voor een bedrijf onzekerheid met zich mee. Via een artikel 12 Sv procedure kan door een derde namelijk wel vervolging worden afgedwongen. Mits een dergelijk verzoek wordt toegewezen door het Hof, komt de transactie te vervallen en moet het OM alsnog een vervolging bewerkstelligen.⁸ Transparantie kan dus de gemiste openbaarheid van de rechtspraak deels compenseren, het kan er ook voor zorgen dat bedrijven minder snel een transactie aangaan.

De toekomst van de transactie is ook tijdens de totstandkoming van de Wet OM-afdoening uitgebreid besproken. Het OM heeft gepleit voor een clause waar een schulderkenning wordt opgenomen. Dit lijkt het einde van een transactie te zijn zoals wij die nu kennen: op het moment bekend degene die schikt immers geen schuld. De toenmalige minister van Veiligheid en Justitie Donner erkende ook dat in ons rechtssysteem alleen schuldigen gestraft behoren te worden en dat dit bij een transactie eigenlijk niet gebeurt. Er zou dus minder getransigeerd moeten worden. De transactie als buitengerechtelijke afdoening zou volgens Donner zelfs kunnen verdwijnen in de loop der jaren.⁹ Toch is gebleken dat het rechtssysteem hier nog niet op voorbereid is: geld, expertise en tijd zijn niet ineens voorhanden gekomen. Daarnaast heeft er na het debat, nu tien jaar geleden, geen wezenlijke verandering plaatsgevonden. Het schikken lijkt hiermee haar relevantie nog niet verloren.

Aan de kant van het OM is er een aantal duidelijke voordelen te ontdekken, die tot de keuze voor het aanbieden van een transactie kunnen leiden. Allereerst is het een goedkope en snelle manier om zaken buitengerechtelijk af te doen: er hoeft geen financiële, tijdrovende investering gedaan te worden in het voorbereiden van het strafproces. Bovendien speelt voor het OM het algemene publieke belang. Het negatieve effect dat de openbaarheid van een strafzaak met zich mee kan brengen, kan schadelijk zijn voor het bedrijf en haar werknemers. De bekende voorbeelden zijn SBM-Offshore, de Rabobank en nu Volkswagen. Deze laatste is een sprekend voorbeeld hiervan.¹⁰ Nadat aan het licht kwam dat er gesjoemeld was met software, verdampte er binnen drie weken tijd €27 miljard aan beurswaarde, omgerekend 40%. Een bedrijf dat jarenlang goede groeicijfers noteert, kan in een klap aan het randje van de afgrond staan.¹¹ Hierbij is niemand gebaat.

Een nieuwe, voor Nederland relatief onbekende extra mogelijkheid, die het schikken voor het OM aantrekkelijk maakt, is het opnemen van de compliance-voorwaarden. Het OM is deze weg ingeslagen bij de bouwfraude Ballast-Nedam, waar KPMG bij betrokken was.¹² Dit houdt in dat een bedrijf in zijn werkwijze moet voldoen aan huidige wet- en regelgeving. Door dit als expliciete voorwaarde op te leggen, kan het OM recidive voorkomen. De compliance-voorwaarde moet er bovendien voor zorgen dat er naar voren komt hoe dingen mis konden gaan en – via intern onderzoek – wie er verantwoordelijk waren. Gedurende het onderzoek zal een werknemer, zich houdende aan de notie van goed werknemerschap binnen een onderneming, zich verplicht voelen mee te werken aan dit onderzoek. Wanneer de resultaten van het interne onderzoek aan het OM worden overhandigd, kan het bovendien zo zijn dat hierin een aanleiding wordt gevonden voor een vervolgonderzoek of zelfs een strafrechtelijke vervolging. De vraag is of het opstarten van een geheel nieuw onderzoek, onder leiding van een andere officier wenselijk wordt geacht, of verspilling is van geld en moeite bij het OM.¹³

Ook voor de persoon of het bedrijf dat schikt, is er aantal grote voordelen. In het algemeen kan gezegd worden dat een schikking gunstig kan zijn, omdat een persoon of bedrijf de media-aandacht bespaard wordt die een strafzaak met zich meebrengt. Voor het bedrijf in kwestie lijkt de keuze tussen enerzijds vervolging en anderzijds transactie dus vrij simpel gemaakt. Door de openbaarheid van de rechtspraak is de kans groot dat de zaak in de media breed uitgemeten zal worden. Daarnaast kan men slecht inschatten wat voor schade de figuurlijke olifant – het OM – in de porseleinkast zal aanrichten. Naast het feit dat het bedrijf grondig zal worden doorgelicht zal het proces ook lang duren. Medewerkers die te maken kunnen hebben met de fraude moeten worden geïnterviewd, hetgeen hoge kosten en kostbare tijd met zich mee zal brengen: het kan een bedrijf vleugellam maken. Voor een economie kan het funest zijn als een groot bedrijf hard moet bezuinigen om het hoofd boven water te houden: mensen zullen banen verliezen en investeringen zullen achterblijven. Dit is echter niet het enige. Misschien wel het meest verontrustende aan het schikken, lijkt het onderhandelen over het bedrag dat betaald moet worden om te transigeren. Door Vincent Leenders, landelijk coördinerend officier van justitie Fraude, wordt de transactie gezien als een eenzijdig aanbod waar een tweezijdig akkoord uit kan voortvloeien. Wordt het aanbod niet aanvaard, dan zal het OM tot vervolging overgaan. Dit doet dus eerder denken aan een strafbeschikking dan aan een transactie. Toch erkent Leenders dat er in de eerste gesprekken die met een bedrijf worden gevoerd over de verdiensten er ruimte is om het bedrijf haar zijde van het verhaal te berde te brengen en te onderhandelen over de afspraak. Dit onderhandelingscomponent wordt ook in de rechtspraak erkend.¹⁴ Dit laatste is dus een voordeel voor de schikker: deze krijgt in zekere zin de ruimte mee te denken over de tegen hem gerichte zaak, wat in een zaak voor de rechter natuurlijk niet het geval zou zijn.

Toch moet niet vergeten worden dat er voor degene die schikt, ook heel wat te verliezen valt: de persoon, of het bedrijf, krijgt het imago van een schuldige, terwijl dit niet bewezen is. Het is dus de vraag of een bedrijf niet te makkelijk schikt om zo een procedure te voorkomen waar het uiteindelijk niet schuldig bevonden zal worden en of het OM haar machtspositie zo niet te gemakkelijk kan misbruiken. Het gaat ver het OM van machtsmisbruik te beschuldigen, echter kan niet worden ontkend dat zonder enige toetsing van een rechter het gevaar aanwezig is dat zo iets kan gebeuren.

Een ander gevaar voor een schikkend bedrijf, is dat het OM op basis van informatie die zij tijdens het onderhandelingsproces of naar aanleiding van een intern onderzoek verkregen hebben, besluit over te gaan tot vervolging van (oud-)werknemers. Hierdoor zal de zaak alsnog in de openbaarheid worden gebracht, zij het in een andere rechtszaak. De openbaarheid van de rechtspraak kan dus niet door een schikking worden uitgesloten, tenzij een bedrijf kan schikken voor haar en haar werknemers als collectief. Een mogelijkheid voor het bedrijf om dit te voorkomen, en tevens een zeer strategische zet, is het intern nemen van disciplinaire maatregelen tegen een werknemer neemt. Het OM zou dan sneller geneigd zijn het te laten bij een schikking met het bedrijf als geheel, en niet over te gaan tot vervolging van individuele werknemers. De schikking met de Rabobank is ook zo tot stand gekomen en dit lijkt het OM dus te bevallen.¹⁵

De transactie zoals die nu bestaat kent voor- en nadelen. Het klinkt vreemd dat een bedrijf geld betaalt om een vervolging af te kopen, maar hiermee geen schuld bekent. Maatschappelijk kan dit vraagtekens opleveren: waarom kan een bedrijf schikken en moet ik voor de rechter verschijnen? Toch is de afschaffing van de transactie op dit moment nog niet wenselijk, het zou een te groot effect hebben op het rechtssysteem. Er zullen meer zaken bij de rechter komen waar meer geld en mensen voor nodig zijn, maar het kan ook leiden tot economische stagnering.

¹ De Groot, G., Kakebeeke, P., Molenaar, C.. Schikking PwC behoort tot de grotere in Nederland. Financieel Dagblad 04-02-2016.

² Van Asperen de Boer, C., Van Duijvenbode, M.. Schikkingscultuur in fraudezaken ondermijnt de rechtsontwikkeling. NJB 2014/521
Mijnheer, D.. Schikkingen met wittenboorden: Klassenjustitie, of niet? Follow the Money, 29-04-2014.

³ Reijntjes, J.M.. Bestrafing buiten de rechter om: wat is er mis met de transactie? Ars Aequi 2004(7/8).

⁴ ECLI:NL:CRVB:2009:BJ3991, ro 4.4

⁵ Kamerstukken I 2005/06, 29 849, C p. 21-22

Nationale Ombudsman, Transactie en voorwaardelijk sepot, lood om oud ijzer? Rapportnummer 2011/242

⁶ Rosing, M.. Over schikken in de Libor-affaire: tijd voor een tegengeluid. Tijdschrift voor Sanctierecht & Onderneming, nr. 4 oktober 2015.

⁷ Aanwijzing hoge transacties en bijzondere transactie, 2008, p. 22.

⁸ Kamerstuk TK-SG, 29849 nr. 3

⁹ Kamerstukken I 2005/06, 29 849, C p. 21-22

¹⁰ Hier is nog geen schikking getroffen, echter is hier duidelijk te zien wat er met een bedrijf kan gebeuren wanneer er een beerput wordt opengetrokken.

¹¹ De Groot, J. Aandeel Volkswagen blijft voorlopig Volatiel. Financieel Dagblad, 21 oktober 2015.

¹² Gelinck, H.W.J., De Bree, M.A., Schoof, N.A.C.. Compliance als transactievoorwaarde. Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum, 2002.

¹³ Rosing, M.. Over schikken in de Libor-affaire: tijd voor een tegengeluid. Tijdschrift voor Sanctierecht & Onderneming, nr. 4 oktober 2015.

¹⁴ ECLI:NL:PHR:2005:AS4179, ro 2.2

¹⁵ Mijnheer, D.. Schikkingen met wittenboorden: Klassenjustitie, of niet? Follow the Money, 29-04-2014

ISTANBUL

Reisverslag van de grote buitenlandreis

Begin mei toog een groep van zeventien Ad Informandum Afgevaardigden naar Istanbul. Een stad die bruist, schittert en schuurt tegelijkertijd. We werden overweldigd door het lekkere eten, de vriendelijke mensen en de indrukwekkende architectuur. Een week lang was de klaagzang van de azan onze wekker (of slaaplied na een avond dansen op een dakterras), dronken we Efes bier, aten we simit en kebab en verkenden we de stad te voet, per boot of - met gevaar voor eigen leven, maar heel goedkoop - per taxi. We kregen echter ook een andere kant van Turkije te zien. De instanties die we bezochten (het politiebureau, het paleis van justitie, het bureau dat de videobewaking in de stad beheert en een advocatenkantoor) gaven ons een inkijkje in het dagelijks reilen en zeilen van de stad en de problemen die daarbij komen kijken. Sommige instanties waren open en eerlijk, bij andere leken we in een misplaatst promotiefilmpje terecht gekomen. Gelukkig waren daar de Turkse studenten die ons bij iedere activiteit begeleidden en die ons op de terugweg soms achtergrondinformatie konden geven die tijdens het bezoek zelf niet uitgesproken werd of kon worden.

Door: Julia Grubben

Hieronder een beeldend overzicht van deze prachtige reis, met veel dank aan onze liefthallige Layla en de leden van de reiscommissie: Anne-Sophie, Chiara, Maud en Simone!

Links de universiteitspoort waar bij iedere ochtend opgehaald werden, rechts de groep tijdens een rondleiding over het terrein van de juridische faculteit.

Bezoek aan het politiebureau

De 'vissersbrug' naar Galata.

Plein voor de blauwe moskee

Boottocht over de Bosporus

Bezoek aan het paleis van justitie, met razende reporter Jorrit Sijl van onze eigen redactie pontificaal in het midden.

Plein achter de Blauwe Moskee

Bar van het Sultanhostel

Turkse studenten voorspellen onze toekomst

De Bazaar (gehaat en geliefd)

Gedeelte van de groep voor de bewakingsbeelden van CCTV

Maud en Chiara van de reiscommissie

Bezoek aan advocatenkantoor Aksan

NIEUW IN UTRECHT STADSRESTAURANT **KANTIEN**

Gerechten met een Hollandse inslag, Nederlandse bieren en fijne wijnen.

Open van woensdag tot en met zondag vanaf 18u.

Reserveer je tafel via welkominkantien.nl

KANTIEN

INFO@WELKOMINKANTIEN.NL 0303020477 RAVELLAAN 96 UTRECHT